

Ungas entreprenöriella förmågor

En studie genomförd vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser i 23 svenska kommuner

Sammanfattning

Det finns ett stort behov av kunskapsutveckling avseende verksamheter som riktar sig till ungdomar på den fria tiden.

Syftet med denna studie var dels att undersöka ungdomars faktiska upplevelser av öppen fritidsverksamhet men också att få en uppfattning om vilka förmågor de anser att de kan utveckla vid sina besök vid olika mötesplatser. Målet var att närma sig fritidspraktiken för att få svar på ungdomars upplevelse av inflytande och delaktighet, deras möjlighet till att ta ansvar, att utvecklas som individer, identifiera deras entreprenöriella förmågor samt deras möjligheter att utveckla sitt medborgarskap som besökare i den öppna fritidsverksamheten.

Den metod som använts vid datainsamlingen är enkätstudie. Totalt skickades 6 625 frågeformulär ut till sammanlagt 265 verksamhetsställen. Av dessa verksamhetsställen har 60 svarat på enkäten vilket motsvarar 1 061 inkomna enkäter. Av 26 tillfrågade kommuner finns 23 kommuner representerade i materialet.

Karaktäristiskt för entreprenörskap är att få sina drömmar förverkligade, att utveckla sina talanger och möjligheter, att få ge uttryck för sin kreativitet, nyfikenhet och uppfinningsrikedom.

Den här undersökningen visar att unga som besöker olika fritidsverksamheter som fritidsgårdar har möjlighet att ge uttryck för sin kreativitet, nyfikenhet och uppfinningsrikedom som besökare. Det är relativt många av de svarande, 43,9 %, som menar att de är en person som kan tänka sig att ta risker ibland. Nästan lika många 39,3 % menar att de har många möjligheter till att vara aktiv och delaktig vid sina besök vid verksamhetsställena och 42 % svarar att de har bra självförtroende. Det är 44,7 % som menar att de har god självkänsla. Dessa resultat och andra resultat från undersökningen som till exempel att 40,4 % av de tillfrågade svarar att de är nyfikna av sig visar att unga kan och har möjlighet att utveckla sina entreprenöriella förmågor vid sina besök vid olika mötesplatser för unga. Resultatet av denna studie visar att öppen fritidsverksamhet där unga erbjuds möjligheter att delta under fria former kan bidra till att utveckla deras entreprenöriella förmågor. Frågan kvarstår dock om personalen tillsammans med besökarna kan vidareutveckla och fördjupa individens entreprenöriella förmågor i ett processtänkande när den egna arbetssituationen är både otrygg och kortsiktig.

Innehållsförteckning

Förord

Inledning.....	2
Disposition.....	2
Öppen fritidsverksamhet.....	3
Entreprenörskap – en introduktion	4
Begreppet entreprenör	5
Forskning om entreprenörskap	6
Medborgarfostran och entreprenörskap	7
Entreprenöriellt lärande.....	8
Metod, genomförande och analys	11
Resultat	12
Resultat av enkätundersökning	12
Fortsättning sammanfattning ungdomarnas egna kommentarer	23
Sammanfattning av resultatet av enkätundersökningen	27
Resultatdiskussion och analys.....	29
Besökaren.....	29
Delaktighet och inflytande.....	30
Personlig utveckling	31
Kreativitet och ansvarstagande	32
Validitet och reliabilitet.....	33
Slutord.....	34
Referenser	35
Bilaga 1. Deltagande kommuner och verksamheter	37
Bilaga 2. Information till fritidsledare eller annan ansvarig för öppen fritidsverksamhet	40
Bilaga 3. Enkätundersökning.....	41

Tabellförteckning

Tabell 1. Förklaring över hur tabellerna ska tolkas.....	12
Tabell 2. Antal pojkar och flickor.....	12
Tabell 3. Besökarnas ålder.....	13
Tabell 4. Besöksfrekvens.....	13
Tabell 5. Besökarnas upplevelse om pojkars och flickors möjligheter vid verksamhetsstället. 13	
Tabell 6. Frågan om besökarna känner att de har inflytande på verksamheten.....	13
Tabell 7. Frågan om besökarnas känsla av delaktighet i verksamheten.....	14
Tabell 8. Ungas upplevelse av att de är uppfinningsrik.....	14
Tabell 9. Ungas upplevelse om att de har utvecklat sitt självförtroende.....	14
Tabell 10. Ungas uppfattning om de får använda sin fantasi i verksamheten.....	14
Tabell 11. Ungas uppfattning om de ser möjligheter när de besöker verksamhetsstället.....	15

Tabell 12. Ungas uppfattning om de påverkar planeringen vid sina besök vid verksamhetsstället.	15
Tabell 13. Ungas uppfattning om de kan förverkliga sig själva vid sina besök vid verksamhetsstället.	15
Tabell 14. Ungas upplevelse av att de påverkar aktiviteterna vid verksamhetsstället.	15
Tabell 15. Besökarens övertygad av att de kan klara saker själva.	16
Tabell 16. Ungas uppfattning om de lär sig att bli mer medveten om sig själva och sina förmågor vid sina besök vid verksamhetsställena.	16
Tabell 17. Ungas uppfattning om deras självkänsla.	16
Tabell 18. Ungas uppfattning om de ofta tänker på hur de kan förändra saker vid verksamhetsstället.	16
Tabell 19. Ungas uppfattning om de har en bra självbild.	17
Tabell 20. Ungas uppfattning om de känner sig entusiastisk när de besöker verksamhetsstället.	17

Förord

Som forskare är det viktigt att ha goda kontakter med det omgivande samhället. I mitt fall gäller detta i synnerhet verksamheter för unga såsom fritidsgårdar, ungdomens hus, allaktivitets hus och andra mötesplatser för ungdomar. Jag har haft förmånen att få ställa frågor till ungdomar som besökt olika verksamhetsställen och jag vill nu rikta ett stort tack till personalen och ungdomarna vid dessa verksamhetsställen för deras tid och engagemang. Utan er medverkan hade denna studie inte kunnat genomföras. Jag vill också rikta ett tack till Mats Westerberg, docent i Entreprenörskap, Luleå tekniska universitet samt partnerskapet Kunskapsutveckling i dialog (KID) för ett givande samarbete.

Luleå den 20/10 2011

Lisbeth Lindström
Luleå tekniska universitet

Inledning

Det finns ett stort behov av kunskapsutveckling avseende verksamheter som riktar sig till ungdomar på den fria tiden. Kunskapsutveckling i dialog (KID) är ett nationellt partnerskap som syftar till att bygga upp långsiktiga strukturer för en sådan utveckling. I KID deltar Fritidsforum, Fritidsledarskolorna, Malmö Högskola, Luleå tekniska universitet samt FOU i Väst/Gr. Som adjungerade parter deltar Ungdomsstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting. Fritidsforum ansvarar för samordningen av nätverket.

Inom ramen för partnerskapet har medel för ett antal studier beviljats. I denna rapport redovisas resultatet av den andra av dessa studier som belyser ungas behov. Studien har titeln Ungas entreprenöriella förmågor.

Syftet med studien var dels att undersöka ungdomars faktiska upplevelser av öppen fritidsverksamhet men också att få en uppfattning om vilka förmågor de anser att de kan utveckla vid sina besök vid olika mötesplatser. Målet var att närma sig fritidspraktiken för att få svar på ungdomars upplevelse av inflytande och delaktighet, deras möjlighet till att ta ansvar, att utvecklas som individer, identifiera deras entreprenöriella förmågor samt deras möjligheter att utveckla sitt medborgarskap i den öppna fritidsverksamheten.

Disposition

Arbetet är disponerat på följande sätt;

I kapitlet "Öppen fritidsverksamhet" ges en beskrivning av den verksamhet som begreppet omfattas av.

Den teoretiska bakgrunden till arbetet presenteras under rubriken "Entreprenörskap – en introduktion". I kapitlet "Metod, genomförande och analys" presenteras de deltagande kommunerna, genomförandet av studien samt hur resultatet kommer att analyseras. Efter detta följer resultatkapitlet där resultatet från enkätstudien presenteras. Sist i kapitlet följer en sammanfattning av resultatet. Det efterföljande kapitlet "Resultatanalys och diskussion" är strukturerat under följande delrubriker, Besökaren, Delaktighet och inflytande, Personlig utveckling, Kreativitet och ansvarstagande. Sist i resultatkapitlet presenteras några slutkommentarer, detta återfinns under rubriken Slutord. Rapporten avslutas med en referenslista följt av fyra bilagor, Bilaga 1, Deltagande kommuner, Bilaga 2, Information till fritidsledare eller annan ansvarig för öppen fritidsverksamhet och Bilaga 3, Enkätundersökning.

Öppen fritidsverksamhet

Öppen fritidsverksamhet är verksamhet som bedrivs vid fritidsgårdar, ungdomens hus, allaktivitetshus eller andra mötesplatser. Verksamheten är frivillig och öppen för alla, besökarna kommer när de själva vill. Det finns inga inskrivna besökare eller närvarolistor. På många gårdar finns det gårdskort. Gårdskorten delas ut gratis eller kostar en mindre summa. Att gården är öppen för alla innebär oftast inte att gården vänder sig till vem som helst. Det är vanligt att det finns olika åldersgränser. Gården kan till exempel vända sig till alla över tolv år eller till alla högstadiel elever i ett visst område eller till alla ungdomar mellan 13 och 21 år. Ibland kan verksamheten vara för ungdomar upp till 25 år eller för *alla* (Ardström, 2001).

Hanström och Pettersson, Svenneke (2008) talar om öppen fritidsverksamhet med god kvalitet och listar en rad olika behov. De menar att målet med den öppna verksamheten är att de som besöker verksamheten ska kunna träffa nya och gamla vänner, utöva sina fritidsintressen, utveckla positiva relationer och god social förmåga, ha kul och koppla av, diskutera och bolla viktiga frågor, bli lyssnad på, få sina drömmar förverkligade, upptäcka och utveckla sina talanger och möjligheter, lära sig hjälpa andra för att utveckla egenvärdet, sin självtillit och självständighet. Slutligen innebär god kvalitet enligt Hanström och Pettersson, Svenneke (2008) att besökarna får stöd i att förstå samhället och i att leta sig ut för att hitta nya intressen, kunna påverka och söka hjälp. Karaktäristiskt för entreprenörskap är just att få sina drömmar förverkligade, att utveckla sina talanger och möjligheter, att få ge uttryck för sin kreativitet, nyfikenhet och uppfinningsrikedom. Inom öppen fritidsverksamhet har unga ofta möjlighet att vara producenter och medproducenter för konserter, discon och andra arrangemang och aktiviteter. Nordqvist (2008) menar till exempel att entreprenörer skapas i skatekulturen. Han menar vidare att det kan bero på att skatekulturen ofta har staden som arena och att ungdomar är tränade i att läsa av stadsmiljöer, se möjligheter och upptäcka nya platser. Löfgren (2008) har genomfört intervjuer med ungdomsarbetare inom öppen fritidsverksamhet och menar att personalen brinner för sin verksamhet och att de framstod som eldsjälar och entreprenörer. Personalen hade en önskan att få ägna sig åt de unga besökarna och att slippa byråkrati. De såg sig som ”drömfångare” som ville hjälpa ungdomar att få sina drömmar besannade. Det nyfikna bemötandet ansågs som en användbar metod för att utveckla ungas entreprenörskap.

Den empiriska delen i min doktorsavhandling (Lindström, 2009) omfattade granskning av offentliga texter som beskrev mål och intentioner för öppen fritidsverksamhet i tio svenska kommuner. Här i denna undersökning närmar jag mig den faktiska dimensionen inom det valda området, öppen fritidsverksamhet.

Jag söker svaret på ungas värderingar av delaktighet samt deras egen upplevelse och bedömning av det egna agerandet och engagemanget. Jag söker också svaret på upplevelsen av att ha värdefulla relationer, att bli sedda och bekräftade. Mer exakt uttryckt så söker jag svaret på ungas upplevelse av sina entreprenöriella kompetenser och hur dessa tillvaratas. Av intresse är ungas värderingar av delaktighet, möjligheten att ha inflytande och deras möjlighet till att delta i verksamheten vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser för unga. Jag söker också svaret på ungas upplevelse av att ta ansvar samt den egna upplevelsen och bedömningen av det egna agerandet/engagemanget inom det valda området öppen fritidsverksamhet.

Min utgångspunkt är att delaktighet och inflytandet är något viktigt för både individen och samhället och det är genom individers ansvar och engagemang som samhället skapas och omskapas.

Begreppen inflytande, deltagande och delaktighet förekommer ofta i denna rapport. När jag använder dessa begrepp så använder jag begreppet med utgångspunkt från svenska akademins ordbok där *delta* används i bemärkelsen att vara med om, *delaktighet* i betydelsen av att ha del i och begreppet *inflytande* ska förstås som möjlighet att påverka.

Entreprenörskap – en introduktion

Entreprenörskap har blivit en angelägenhet som skolpolitiker, skolledare, lärare och andra verksamma inom utbildningsväsendet världen över prioriterat och därmed också måste förhålla sig till. Företagsamhet betraktas som grunden för välfärd i dagens samhällsutveckling. Skolverket (2010) skriver att de snabba samhällsförändringarnas inverkan på människors liv inom alla områden; på samhällets institutioner, organisationer, kultur, arbete och fritid, leder till ett ökat behov av att vara entreprenöriell i sitt liv. Entreprenöriella kompetenser, som att se möjligheter, ta initiativ och omsätta idéer till handling anses värdefulla för individen och för samhället i vid bemärkelse (Skolverket, 2010; Peterson & Westlund, 2007). Falk, Lundqvist och Hallberg (2005) menar att hur skolan lyckas bygga upp tillit och självförtroende blir avgörande för hur företagsamhet utvecklas. En anledning till att utveckla ett starkt självförtroende hos unga är att arbetsmarknaden ser annorlunda ut idag än tidigare. Att bli fast anställd blir allt mer sällsynt och många arbeten skapas av individen själv.

Men det finns också andra exempel än utbildningsväsendet där det har setts som värdefullt att utveckla ungas entreprenöriella förmågor. Ett exempel på detta är den ekonomiska föreningen Fritid i Norr (FIN) som driver ett antal fritidsgårdar i en kommun i Norrbottens län (<http://www.fritidinorr.se/>). Fritid i Norr har som sin vision att de vill utveckla de unga besökarnas entreprenöriella förmågor. För att göra detta möjligt samarbetar de också med en gymnasieskola, ett entreprenörsgymnasium.

Hösten 2009 antog riksdagen regeringens förslag om en ny gymnasieform. En förhoppning från regeringens sida var att utbildningen till entreprenörskap skulle genomsyra hela utbildningssystemet (Prop. 2008/09:199). Att utbilda till entreprenörskap innebär både att förmedla specifika kompetenser om hur företag upprättas och drivs och att utveckla generella kompetenser som till exempel kreativitet och ansvarstagande hos den enskilde individen. Dessa generella kompetenser skrivs fram som nödvändiga inte bara för företagaren utan även för den enskildes liv och samhället i stort. Entreprenörskap ses som en viktig del i samhällsutvecklingen och skolan är betydelsefull i denna utveckling, elever behöver utveckla ett företagsamt förhållningssätt. Skolan behöver anpassas efter samhällets behov och entreprenörskap anses vara ett sätt att nå denna anpassning. Grunden för att utveckla ett entreprenöriellt förhållningssätt läggs tidigt genom att skolan stimulerar flickors och pojkars nyfikenhet, kreativitet, självförtroenden och förmåga att fatta beslut (Skolverket, 2010).

Skolverket fick 2009 i uppdrag av regeringen att stimulera arbetet kring entreprenörskap i skolan. Utbildning till entreprenörskap görs till officiell policy först i 2009 års gymnasiereform men sedan 1990-talet har olika EU-finansierade projekt riktat mot

entreprenörskap och företagsamhet genomförts i det svenska utbildningsväsendet (Leffer, 2006; Länsstyrelsen, 1999; Mellen, 2010). I Norden, exempelvis i Finland infördes år 1994 ett nytt temaområde i den nationella läroplanen som kallades fostran till företagsamhet och parallellt med detta utvecklades i Finland begrepp som företagsamhetsfostran och pedagogiskt entreprenörskap. I Finland betonas kopplingen mellan entreprenörskap och medborgarskap där medborgarfostran omfattar aktivt deltagande i politiska, ekonomiska och sociala verksamheter (Backström-Widjeskog, 2008; Skolverket, 2010).

Begreppet entreprenörskap är komplext och i många forskares mening, blivit mer otydligt. Begreppet har också framställts som kontroversiellt. Attitydundersökningar i Finland visar till exempel att fokus ligger på yttre företagsamhet med associationer till nyliberalism, konkurrens och profittänkande i definitionen. Begreppet anses också länge haft en ideologisk anknytning till arbetsgivarorganisationer och partier på högerkanten vilket inneburit att begreppet entreprenörskap ibland uppfattats som en stötesten (Skolverket, 2010).

Eftersom forskning med koppling till entreprenörskap och fritid är mycket begränsad har den här rapporten som avsikt att belysa entreprenörskap inom öppen fritidsverksamhet och därmed bidra till kunskapsutveckling inom fältet. Sökning i Libris med sökordet fritidsgård och entreprenörskap gav 1 träff. Forskning om öppen fritidsverksamhet och entreprenörskap tycks i princip vara helt obefintlig. Den teoretiska utgångspunkten kommer därför att ibland exemplifieras genom erfarenheter från entreprenörskap och skolforskning.

Begreppet entreprenör

Begreppet entreprenör kommer ursprungligen från det franska ordet ”entrepreneur”. Entrepreneur kommer från latin och betyder den som går framåt, tar initiativ, får något gjort. Redan under 1100-talet användes ordet i det franska språket (Landström, 2000; Backström-Widjeskog, 2008; Martinsson, 2009). Landström (2000) menar att genom historien framträder en bild av entreprenören som en individ med olika roller och funktioner vilka samtliga anses ha betydelse för samhället. Bilden av en handlingskraftig person som utför riskfylld verksamhet finns med hela tiden och det franska ordet förekommer som en övergripande definition av entreprenören. Leffer (2006) menar för att få igång samhällsutvecklingen efter andra världskriget var det nödvändigt att identifiera individer med entreprenöriell förmåga. Den bild som tidigare hade byggts upp kring entreprenören överfördes från de ekonomiska disciplinerna till de beteendevetenskapliga och nya teoretiska modeller kom att utvecklas.

Den psykologiskt orienterade entreprenörsforskningen har fokuserat på den entreprenöriella individen som beskrivs som en individ som är innovativ och initiativrik, vågar ta risker, har stort prestationsbehov och självkontroll samt en god självkänsla och gott självförtroende. Självförtroende och självkänsla är andra viktiga faktorer som lyfts fram (Landström, 2000). Collins, Orvis, Moore and Unwalla (1964) har i början av 1960-talet undersökt personliga kännetecken som en framgångsrik entreprenör har. De fann att utmärkande drag för en entreprenörs bakgrund är svår uppväxt och en ovilja att underordna sig auktoriteter. En typisk entreprenör karakteriseras som rastlös, beslutsam och fylld av självhävdelse. Han/hon har svårighet att inordna sig i sociala system och hierarkier vilket i sig är drivkraften för entreprenören till företagande. Smith (1967) talar om en annan personlighetstyp, opportunisten som har en bred utbildning och skolning, som är fokuserad på framtiden, har gott självförtroende och hög social medvetenhet. I försöken att få fram bilden av

entreprenören som individ framträder ett antal olika personlighetstyper. Bilden av entreprenören är mångskiftande och bred. Det finns olika tolkningar av vad som är specifikt med en entreprenör. De flesta forskare menar Leffer (2006) anser dock att det handlar om en individ som är nyskapande, handlingskraftig, mönsterbrytande, innovativ, risktagande och en person som söker möjligheter. Företagsamt beteende definieras på liknande sätt där egenskaper som kreativitet, initiativförmåga, självtillit, självständighet, social kompetens, prestationsförmåga, intuition och risktagande framhålls (Europeiska kommissionen, 2002). Entreprenörer har dock, föga förvånande, konstaterats bestå av en heterogen skara individer (Leffer, 2006). Martinsson (2009) talar om en av myterna kring entreprenörskap där entreprenör är något man föds till, antingen har man de nödvändiga egenskaperna, eller så har man dem inte. Det finns också de som menar att man egentligen inte kan utbilda i entreprenörskap däremot kan man fostra till ett entreprenöriellt förhållningssätt.

För att utveckla kunskapen om entreprenören och för att komma ifrån det som upplevs som en alltför ensidig fokusering på entreprenören som individ har senare forskning också riktats till de entreprenöriella processerna, en persons handlingar istället för en persons egenskaper. I NUTEK:s skrift talar Peterson och Westlund (2007) om de kompetenser som tillskrivs en entreprenör. Dessa är att ha en stark vilja och drivkraft, att ha hög motivation, att ha utvecklat en ansvarskänsla, att kunna hitta sätt att samarbeta med andra, ha förmåga att bilda nätverk, ha förmåga till självständigt lärande, vara nytänkande och kreativ, ta kalkylerade risker, lösa problem, tänka abstrakt och konkret, ha förmåga att utveckla idéer och slutligen utveckla sin hälsa. De menar att detta är kompetenser som alla kan utveckla genom träning och handledning samt genom att vistas i särskilda miljöer och strukturer. Vidare menar de också att det är möjligt att skapa kreativa miljöer för detta. Totalt sett talar Peterson och Westlund (2007) om 22 kompetenser som stimulerar entreprenöriellt lärande. Dessa 22 kompetenser är grupperade inom tre huvudområden, personligt ledarskap och självkunskap, ”ta-sig-församhet” och förändringskompetens och lärande. Personligt ledarskap och självkunskap menar de utgör den grundläggande delen och berör den enskilda människans inre livsvärld och att ett personligt ledarskap skapar djup och mening åt de övriga två delarna. ”Ta-sig-församhet” menar de innefattar den kompetens en person har att ta sig för något och ta en idé från tanke till förverkligande. Slutligen, förändringskompetens och lärande menar de handlar om den kompetens en människa har att bemöta och hantera förändringar liksom kompetens att dra lärdom av förändringar och att lära nytt när ett sådant behov uppstår.

Forskning om entreprenörskap

Forskning inom området skolutveckling, lärande och entreprenörskap är av liten omfattning. De flesta avhandlingar om entreprenörskap och företagsamhet kommer från företagsekonomi och behandlar på olika sätt företagare och företag inom näringslivet. Intresset för entreprenören och entreprenörskap har dock breddats och sammanförts med andra teorier. Exempelvis har teorier inom psykologi och sociologi medverkat till att öka förståelsen för entreprenören som individ och dennes handlingar vilket har bidragit till att forskningen har utvecklats och blivit multidisciplinär. Viss forskning har under senare år riktats mot entreprenörskap och kön. Dessa studier visar att entreprenörskap och företagande är direkt kopplade till en manlig diskurs vidare att den övergripande entreprenörskapsforskningen inte är könsneutral utan utgår från bilden av entreprenören som man (Skolverket, 2010).

Muhlenbock (2004) har i sin avhandling studerat hur entreprenörskap förekommer i offentlig verksamhet. Genom att studera olika projekt i skolan har hon försökt att lyfta fram vad som

kan känneteckna entreprenöreilla processer i skolan. Hennes slutsats är att enskilda individer inte framhävs som ledande och drivande i skolan och därmed är entreprenörskapets form i skolan inte individburet. Med anledning av detta menar hon går det inte att identifiera entreprenörer i skolan, den kollektiva formen där individen inte lyfts fram innebär att entreprenörskapet blir osynligt. Entreprenörskapet är starkt kopplat till individen medan det i skolan är kollektivet som lyfts fram och inte den enskilde individen. Johannisson & Madsen, (1997) menar, med stöd i egen och andras forskning, att entreprenörskap grundläggs i de tidiga barnåren. Lika grundläggande som den egna tron på sig själv är för att lyckas är omgivningens tro, uppmuntran och förmåga att locka fram visioner (Backström-Widjeskog, 2008).

Entreprenörsforskningen anses av många forskare vara mångfacetterad, bred och spretig. Försök som har gjorts att definiera begreppet har inte tillfört forskningen något snarare tvärtom, den har ökat förvirringen. Det finns dock en samstämmighet över att det behövs en förståelse för mänsklig psykologi eftersom det har med människors motivation och beteende att göra.

I detta forskningsprojekt är den centrala frågan vilka kompetenser som besökare inom öppen fritidsverksamhet anser sig ha och/eller kan utveckla.

Som tidigare konstateras anses begreppet entreprenörskap vara mångfacetterat. Dilemmat som forskare står inför är dock att god forskning kräver att begreppet definieras. Följande definition anger den europeiska kommissionen:

.... an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation, risk-taking, as well as the ability to plan and manage projects. This supports everyone in day to day life at home and in society, employees in being aware of the context of their work and being able to seize opportunities, and is a foundation for more specific skills and knowledge needed by entrepreneurs establishing social or commercial activity (Peterson & Westlund, 2007).

I denna rapport använder jag begreppen entreprenörskap och företagsamhet synonymt.

Medborgarfostran och entreprenörskap

Backström-Widjeskog (2008) talar om fostran till företagsamhet med utgångspunkt från sex olika spår. Dessa spår är det språkliga, det ekonomiska, det utbildningspolitiska, det kulturella, det psykologiska och det pedagogiska. Hon menar att fostran är en form av interaktionsprocess mellan individen och dennes kulturella omgivning och att i denna process så överförs, med respekt för individens egenvärde, kulturella värden till nästa generation. Vidare argumenterar hon att fostran till företagsamhet inte alla gånger upplevs som lockande i den demokratiska humanistiska skolan. Hennes slutsats är att uttrycket företagsamhet är anpassad till det förändrade samhället och attityden till uttrycket är beroende av de ideologier som råder.

Aktivitet är centralt hos pedagogen John Dewey (1859-1951). Han vill förena praktik och pedagogik genom "learning by doing" (Dewey, 1998; Martinsson, 2009). Aktiviteten och de praktiska uppgifterna understryks, den unges mognad, intresse och förmåga blir centralt. Den

unge ska uppleva frihet i sitt arbete och arbetet ska utgå från en verklig miljö. Pedagogens uppgift är att inspirera och vägleda. Dewey ansåg att unga lär sig bättre när de får agera i praktiken. Pedagogernas uppgift är också att skapa en kreativ och konstruktiv atmosfär där unga inte känner sig misslyckade (Bäckström-Widjeskog, 2008). Leffer (2006) menar att både aktivitet och frihetsbegreppet också är något som kännetecknar en entreprenören. En viktig del i entreprenörens utövning är att få arbeta självständigt under frihet.

Liknande synpunkter anges i analysen av betänkandet SOU 2002:120. Enligt Båth (2006) kan en ökad betoning på utbildning som riktar sig mot att kvalificera eleverna för arbetslivet urskiljas på bekostnad av demokratisk medborgarfostran i Deweys anda. I betänkandet tecknas en bild av den individuellt ansvarige individen som ska utveckla generell kompetens för att bidra till att möta en osäker globaliserad konkurrensutsatt värld (Båth, 2006).

Entreprenöriellt lärande

EU har identifierat entreprenörskap och företaganda som en av framtida nyckelkompetenser (Martinsson, 2009). OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development har sedan ett par decennier lyft fram vikten av ett entreprenöriellt samhälle. De definierar entreprenörskap som ett förhållningssätt till lärande som innefattar alla arbetsformer som stimulerar ungas självtillit, självkännedom, kreativitet, handlingskraft samt samarbets- och kommunikationsförmåga. Europeiska kommissionens definition av entreprenörskap anger att det handlar om en individs förmåga att gå från idé till handling. Begreppet innefattar kreativitet, innovation, risktagande och förmågan att planera och genomföra projekt. Förmågan att se möjligheter är nödvändig både i arbetslivet och på fritiden som i sociala eller ekonomiska verksamheter. Europeiska kommissionen talar också om entreprenöriellt lärande som en pedagogisk form (Skolverket, 2010). När det gäller begreppet kreativitet menar Falk, Lundqvist och Hallberg (2005) att begreppet inte alls behöver innebära att man skapar konst eller musik. Kreativitet kan vara att använda sina erfarenheter på nya sätt eller att kombinera dem på andra sätt än de vanliga på sådant sätt att nya tankar och ny kunskap uppstår.

Lärande är ett begrepp som innefattar i stort sett alla situationer där det finns människor inblandade och lärande sker hela tiden, avsiktligt eller oavsiktligt. Lärandet kan därmed betraktas som både formellt och informellt. Forskning kring lärande bedrivs inom ämnen som exempelvis pedagogik, sociologi och psykologi. Lärandet kan betraktas som deltagande i en social praktik (Leffler, 2006). Peterson och Westlund (2007) talar på liknande sätt om entreprenöriellt lärande som en pedagogisk form där pedagogik, arbetspsykologi och entreprenörskap integreras.

Genom den beteendevetenskapliga forskningens bidrag har kunskaper utvecklats kring individer med entreprenöriella talanger vilket i sin tur lett till att olika entreprenörsutbildningar har startats inom utbildningsväsendet. Sammantaget kan man säga att dessa utbildningar handlar om att utbilda för entreprenörskap och att utbilda om entreprenörskap. Den senare syftar till att ge förståelse för den entreprenöriella processen och har som mål att utveckla företagsamt beteende, förmågor och färdigheter som kan användas i vilken kontext som helst. Individens egen inlärningsprocess och utveckling anses viktig att stödja (Landström, 2000).

Uppgiften att utveckla entreprenöriella förhållningssätt hos elever i skolan har under de två senaste decennierna kommit att bli en del av den diskursiva och sociala praktiken. Johannisson och Madsen (1997) menar att entreprenörskap hör ihop med lärande och därmed har sin plats i skolan. Johnson (1988) gör en åtskillnad mellan företagsam skolning och företagsam undervisning där företagsam skolning innebär att undervisningen är yrkesinriktad. Företagsundervisning syftar till att utveckla kompetenser som är användbara för livet i största allmänhet.

Johannisson, Madsen och Wallentin (2000) menar att det i pedagogiska sammanhang handlar om utbildning i och igenom entreprenörskap än om entreprenörskap. Internationellt som i Australien och Storbritannien skiljer man mellan undervisningens olika syften. Man skiljer mellan undervisning om företagsamhet, undervisning genom företagsamhet och undervisning för företagsamhet. Med undervisning om företagsamhet beskrivs undervisningen som innehållsinriktad, undervisning genom företagsamhet som processdriven och undervisning för företagsamhet som sysselsättningsinriktad (Johnson, 1988; Peterson & Westlund, 2007).

Bäckström-Widjeskog (2008) menar att pedagogiskt entreprenörskap kräver mångsidig aktivitet av eleverna och det pedagogiska arbetet ska utgå från exempelvis problemlösning, elevcentrering, erfarenhetsbaserat och situerat lärande. Peterson och Westlund (2007) anser att entreprenöriellt lärande är ett utmärkt sätt att stimulera motivationen och engagemanget hos unga.

Falk, Lundqvist och Hallberg (2005) anser att en av ledstjärnorna i skolan idag är ungas ansvar för sitt eget lärande. Om unga lär sig att ta ansvar för sitt eget lärande kommer den träningen att ge effekter så att individen i vuxen ålder också tar ansvar för sitt eget liv och sitt arbete. De menar vidare att synen på auktoriteter blir avgörande för hur denna ansvarskänsla byggs upp. En ungdom som blir betraktad som okunnig och agerar så att han eller hon känner sig underordnad skapar en tro på auktoriteter som skadar individens ansvarstagande. Ansvar kan man bara ta om man känner att man har makt att förändra och påverka sitt liv. Falk, Lundqvist och Hallberg (2005) slår fast att om man ser andra som viktigare, att andras ordningar alltid går före och att man tvingas svara på andras frågor innan man ställt några egna, blir resultatet att man inte känner någon mening med att ta ansvar för sitt eget och andras lärande. För den pedagogiska ledaren gäller det att finna sätt att möta ungdomars förmåga att ta ansvar utan att släppa ansvaret. Det måste finnas ramar, unga kan inte ta ansvar i ett tomrum. Ramar innebär trygghet och dessa måste sättas så att unga får hjälp att våga ta ansvar. Om unga vet att det man gör kommer att tas på allvar och att ledaren betraktar den erfarenhet man har med respekt så vågar man ta fler risker som kan utvecklas till möjligheter. Ledaren eller auktoritetens uppgift är att vara både kritisk och uppmuntrande och på så sätt ge makt till den unge att ta egna beslut. Peterson och Westlund (2007) menar vidare att många unga hindras i sitt lärande av en inlärd hjälplöshet. De definierar inlärd hjälplöshet som ett mer eller mindre ihållande, inlärt tillstånd som förhindrar lärande och förändringsbenägenhet hos en individ.

En uppgift för de som arbetar med entreprenöriellt lärande blir att synliggöra effekterna av lärprocesserna och dokumentera dessa på ett sådant sätt att de blir förståeliga för kunskapssamhället (Falk, Lundqvist & Hallberg, 2005). Falk, Lundqvist och Hallberg (2005) menar att i det företagsamma lärandet är begreppet lärprocesser i fokus och att lärandet sker kontinuerligt och att processen alltid är relaterad till den sociala och kulturella miljön där den lärande finns. De anser vidare att arbeta i process innebär att innehållet ska styra den tid man lägger ner på arbetet. Lärandet ses som cirkulärt vilket innebär att allt förändras hela tiden och

den ena lärdomen föder den andra. Lärprocesser inom företagsamt lärande innefattar mening och förståelse av det som läres in och när lärandet sätts i relation till verkligheten blir effekten ett verklighetsbaserat lärande. Idéarbetet är ofta i fokus inom företagsamhet lärande och för att få nya idéer krävs en miljö som är tillåtande och fylld av möjligheter.

Att vara företagsam är att pröva nya saker, göra samma saker men på ett annat sätt, tänka i nya banor, vilja förändra gamla mönster och våga utmana det gamla samt att hitta andra sätt att lära. Utbildning för entreprenörskap bygger på lärande som sociala och språkliga processer där unga har ett individuellt inflytande över innehållet och ansvar för det egna lärandet (Skolverket, 2010).

Backström-Widjeskog (2008) talar om inre och yttre företagsamhet. Med inre företagsamhet avses kreativa och entreprenörsliknande sätt att arbeta. Yttre företagsamhet innebär att starta och ta hand om en egen affärsverksamhet. Inre företagsamhet menar Backström-Widjeskog (2008) inkluderar individens företagsamma tanke-, handlings- och förhållningssätt till arbete. Inre företagsamhet beskrivs genom personliga kvaliteter både nedärvda och förvärvade och som hör till individens egen utveckling, hans/hennes beteende, attityder och sätt att handla. Försök har gjorts att förtydliga skillnaden mellan yttre och inre företagsamhet där inre företagsamhet knyts till fostran som beskrivs i termer som har med inre mänskliga kvaliteter såsom mod, flexibilitet, initiativrik, risktagande, självförtroende, uthållighet, nyfikenhet, flexibilitet, kreativitet, motivation, egna aktiviteter och ihärdighet. Inre företagsamhet ses som en förutsättning för yttre företagsamhet (Leffler, 2006; Skolverket, 2010; Falk, Lundqvist & Hallberg, 2005). Kyrö (1997) lägger till en tredje form spontan företagsamhet. Kyrö (1997) menar att för att skapa ett företagsamt förhållningssätt så behövs ett helhetstänkande om företagsamhet som inbegriper individen, det spontana, gruppens växelverkan och det materiella. Hennes betoning på spontan företagsamhet innebär att hon uppfattar människan som social, unik, risktagande, kreativ, fri och ansvarstagande.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att begreppet företagsamhet och entreprenörskap är komplicerat och mångfacetterat utan någon enhetlig definition. De begrepp som ofta återkommer i dessa sammanhang är kreativitet, nyfikenhet, uppfinningsrikedom, självförtroende och självtillit.

Från att under 1960-70 talet handlat om entreprenörens enskilda egenskaper har det under 2000-talet skett en förskjutning mot att utveckla individers entreprenöriella förmågor.

Metod, genomförande och analys

Den metod som använts vid datainsamlingen och för att få svar på forskningsfrågorna är enkät (Ejvegård, 2009). Innan enkäterna skickades ut gjordes en pilotstudie. Fritidsledare och ungdomar vid tre olika verksamhetsställen fyllde i enkäten och kom med synpunkter på utformning och innehåll. Fritidsledarna ombads att läsa igenom de följebrev som skulle skickas ut tillsammans med enkäterna. För att säkerställa läsförståelsen av enkäten så fanns bland dem som besvarade enkäten i pilotstudien också ungdomar med svenska som sitt andra språk. Efter pilotstudien omarbetades enkäten och följebrevet. Enkätens slutliga utformning framgår av bilaga 3.

I Sverige finns 290 kommuner varav 26 kommuner valdes att ingå i studien. Studien omfattar 265 verksamhetsställen som fritidsgårdar, ungdomens hus och andra mötesplatser för unga från norr till söder.

I slutet av augusti 2010 skickades 6 625 enkäter ut. Trettio enkäter kopierades och skickades ut till varje verksamhetsställe inom deltagande kommuner. I bilaga 1 framgår deltagande kommuner och antal verksamhetsställen per kommun. Urvalet av deltagande kommuner genomfördes så att varje län skulle vara representerat med de två största kommunerna. Arbetet avgränsades genom att urvalsprincipen frångicks i några fall. Anledningen till detta var att några kommuner ingått i en liknande studie och därigenom var av mindre intresse (Se Lindström, 2009). Dessa kommuner var Sundsvall, Örebro, Linköping, Lund och Uppsala. Med varje utskick följde förutom enkäterna ett följebrev och ett frankerat och adresserat svarskuvert allt för att göra det lättare för mottagaren att svara på enkäten. Enkäterna, följebrevet (Bilaga 2) och svarskuvertet var ställt till fritidsledare eller annan ansvarig för verksamheten. Verksamhetsställena var fritidsgård, ungdomens hus, allaktivitetshus eller annan liknande mötesplats för unga.

I mitten av september 2010 skickades en påminnelse ut till de verksamhetsställen som inte hade skickat in enkäten, se bilaga 2. I påminnelsen sattes ett slutdatum när enkäten skulle vara inskickad för att hinna bearbetas till den slutliga rapporten. Eftersom svarsfrekvensen var låg gjordes också en tredje påminnelse till dem som inte besvarat enkäten. Denna gång gjordes en påminnelse genom e-mail och telefon.

Enkäterna har sammanställts i tabellform och analyserats utifrån den statistiska sammanställningen och med utgångspunkt ifrån antal svarande. För att systematiskt kunna analysera resultatet bildades följande kategorier, Besökaren, Delaktighet och inflytande, Personlig utveckling, Kreativitet och ansvarstagande. Dessa kategorier utkristalliserade sig vid genomgången av tidigare forskning om entreprenörskap.

I slutet mitten av september meddelade en representant för Huddinge kommun att de inte ville delta i studien. Anledningen till detta var att de själva går ut med en brukarenkät. Några andra verksamhetsansvariga meddelade att svarsfrekvensen kunde bli låg eftersom denna enkät sammanföll med tidpunkten för en enkät som skickats ut inom nätverket KEKS. Trots tre påminnelser har inga svar kommit från Växjö kommun och Karlskoga kommun.

I slutet av rapporten diskuteras arbetets validitet och reliabilitet (Svenning, 1999).

Resultat

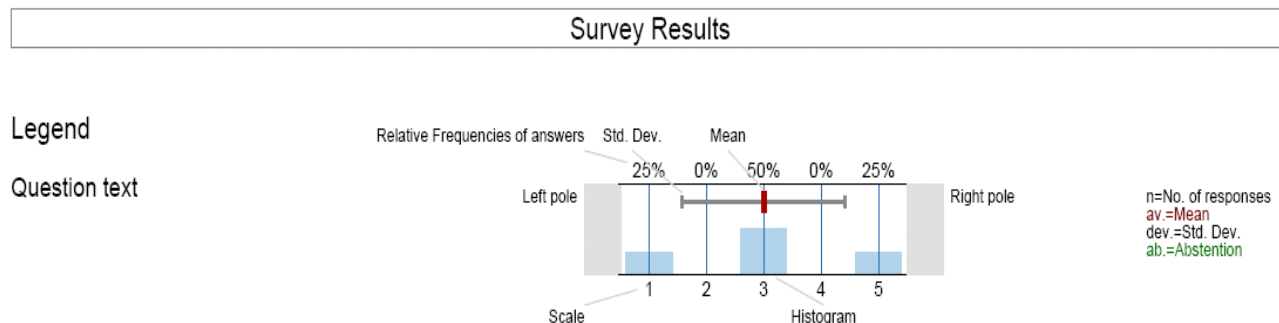
Nedan följer resultatet av enkätstudien. Av totalt 265 verksamhetsställen har 60 svarat på enkäten. Av 26 tillfrågade kommuner finns 23 kommuner representerade i materialet men inte alla verksamhetsställena. Totalt skickades 6 625 enkäter ut, 25 enkäter till varje verksamhetsställe. Av dessa har 1 061 enkäter besvarats vilket innebär en svarsfrekvens på 16 %. Notera att siffran anger hur många av enkäterna som har besvarats men belyser inte representativiteten. Svaren från de olika verksamhetsställena är inte jämt fördelade mellan kommunerna. Exempelvis har endast två av Eskilstunas kommuns 21 verksamhetsställen besvarat enkäten medan samtliga tre verksamhetsställen i Östersunds kommun har besvarat enkäten.

Kapitlet är strukturerat på följande sätt;

I början av kapitlet redovisas svaret på enkätfrågorna i tabellform. En sammanfattning av enkätsvaren redovisas i slutet genom en profil. Allra sist redovisas ett urval av ungdomarnas egna kommentarer som de har lämnat i enkäten. Redovisning följer enkätens struktur.

Resultat av enkätundersökning

Tabell 1. Förklaring över hur tabellerna ska tolkas.

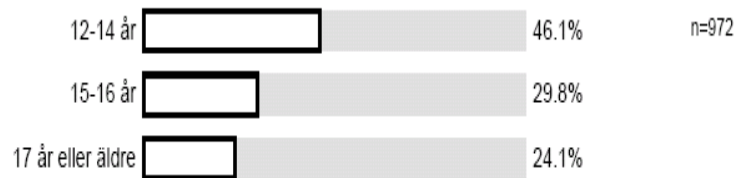
Tabell 2. Antal pojkar och flickor.

^{1.1)} Är du kille eller tjej?

Tjej		42.1%	n=956
Kille		57.9%	

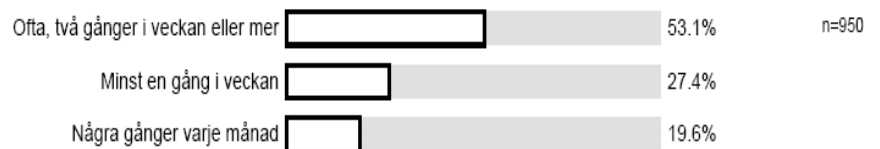
Tabell 3. Besökarnas ålder.

^{1.2)} Hur gammal är du?

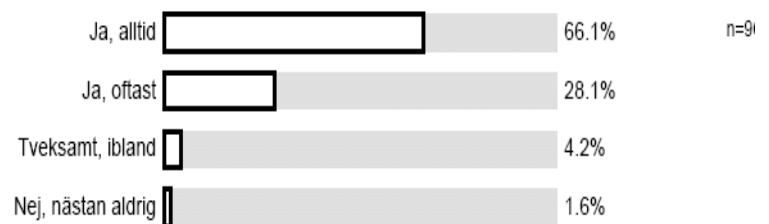
Tabell 4. Besöksfrekvens.

^{1.3)} Hur ofta går du hit?

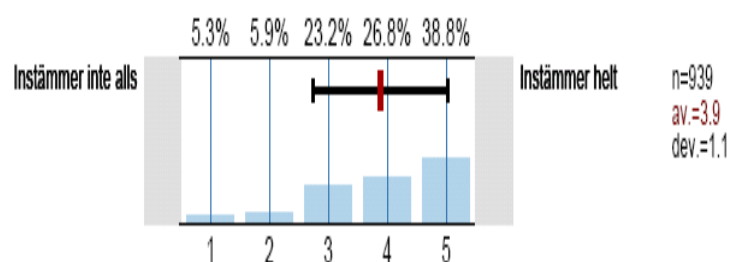
Tabell 5. Besökarnas upplevelse om pojkars och flickors möjligheter vid verksamhetsstället.

^{1.4)} Tycker du att pojkars och flickor har samma möjligheter här?

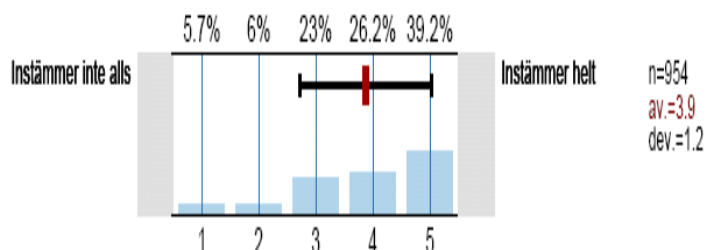
Tabell 6. Frågan om besökarna känner att de har inflytande på verksamheten.

^{2.1)} Jag känner att jag har inflytande på verksamheten

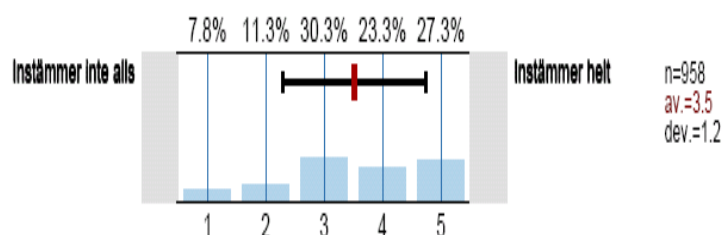
Tabell 7. Frågan om besökarnas känsla av delaktighet i verksamheten.

^{2.2)} Jag känner mig delaktig i verksamheten

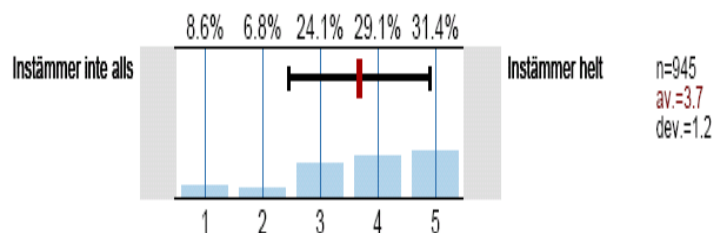
Tabell 8. Ungas upplevelse av att de är uppfinningsrik.

^{2.3)} Jag känner mig uppfinningsrik

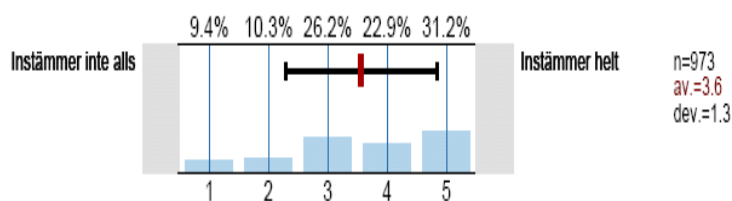
Tabell 9. Ungas upplevelse om att de har utvecklat sitt självförtroende.

^{2.4)} Jag får bättre självförtroende när jag går hit

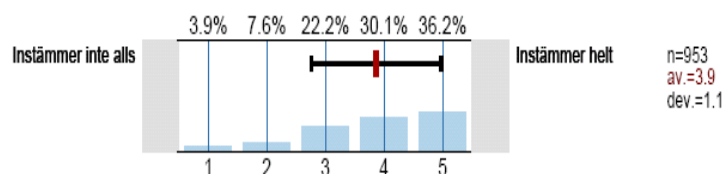
Tabell 10. Ungas uppfattning om de får använda sin fantasi i verksamheten.

^{2.5)} Här får jag användning av min fantasi

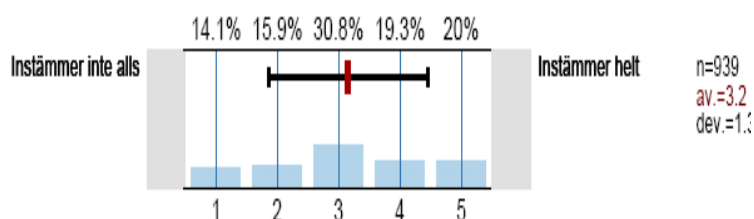
Tabell 11. Ungas uppfattning om de ser möjligheter när de besöker verksamhetsstället.

2.8) Jag ser många möjligheter när jag går hit

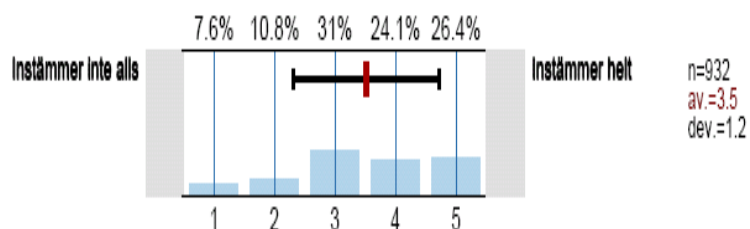
Tabell 12. Ungas uppfattning om de påverkar planeringen vid sina besök vid verksamhetsstället.

2.8) Jag påverkar planeringen här

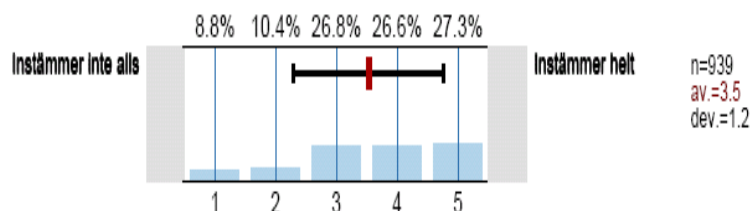
Tabell 13. Ungas uppfattning om de kan förverkliga sig själva vid sina besök vid verksamhetsstället.

2.9) Här kan jag förverkliga mig själv

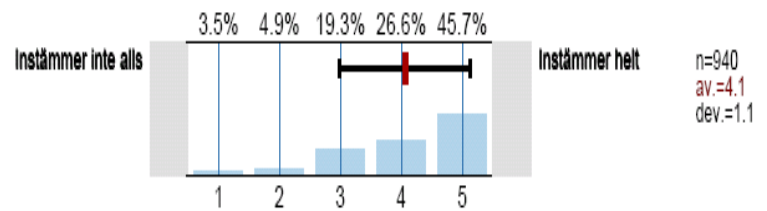
Tabell 14. Ungas upplevelse av att de påverkar aktiviteterna vid verksamhetsstället.

2.10) Jag påverkar aktiviteterna

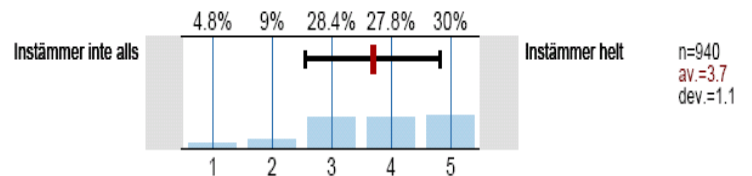
Tabell 15. Besökarens övertygad av att de kan klara saker själva.

^{2.11)} Jag är ofta övertygad om att jag klarar saker själv

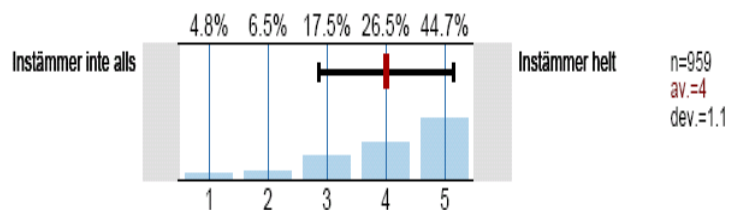
Tabell 16. Ungas uppfattning om de lär sig att bli mer medveten om sig själva och sina förmågor vid sina besök vid verksamhetsställena.

^{2.12)} Här lär jag mig att bli mer medveten om mig själv och mina förmågor

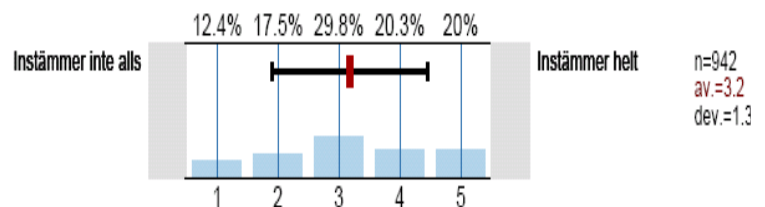
Tabell 17. Ungas uppfattning om deras självkänsla.

^{2.13)} Jag har bra självkänsla

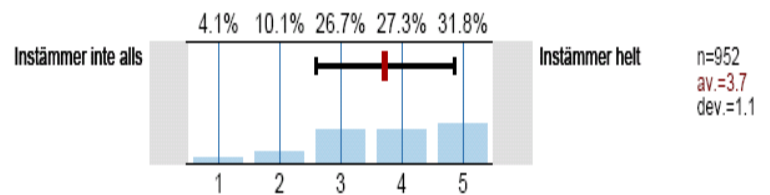
Tabell 18. Ungas uppfattning om de ofta tänker på hur de kan förändra saker vid verksamhetsstället.

^{2.14)} Jag tänker ofta på hur jag kan förändra saker här

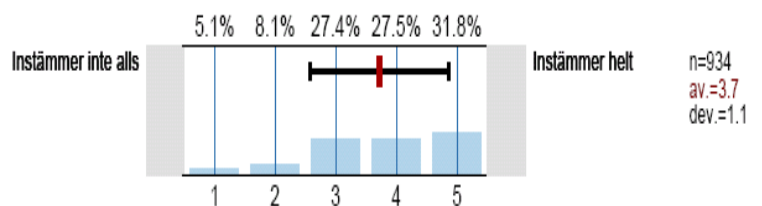
Tabell 19. Ungas uppfattning om de har en bra självbild.

^{2.15)} Jag har bra självbild

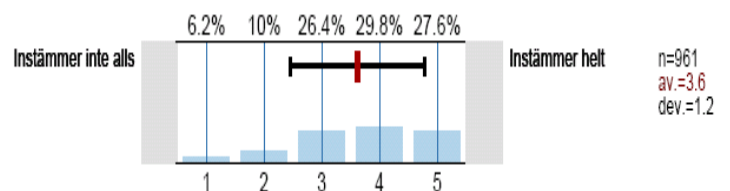
Tabell 20. Ungas uppfattning om de känner sig entusiastisk när de besöker verksamhetsstället.

^{2.16)} Jag känner mig entusiastisk när jag är här

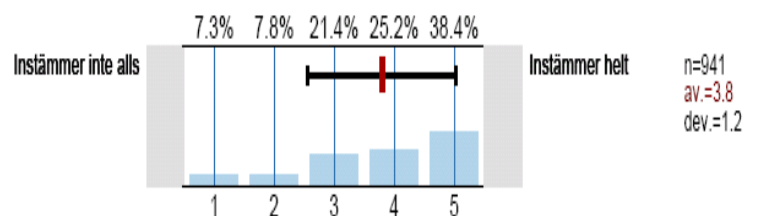
Tabell 21. Ungas uppfattning om de kan utvecklas när de går till verksamhetsstället.

^{2.17)} Jag känner att jag kan utvecklas när jag går hit

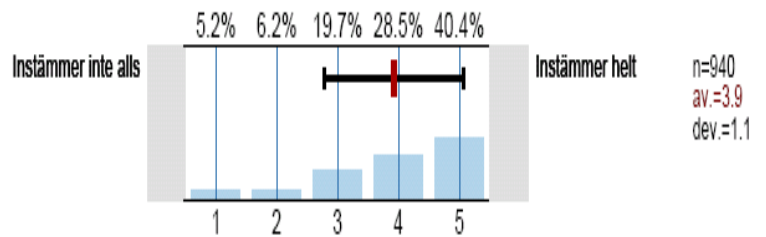
Tabell 22. Ungas uppfattning om deras möjligheter få ta ansvar för material och lokaler.

^{2.18)} Jag får ta ansvar för material och lokalerna

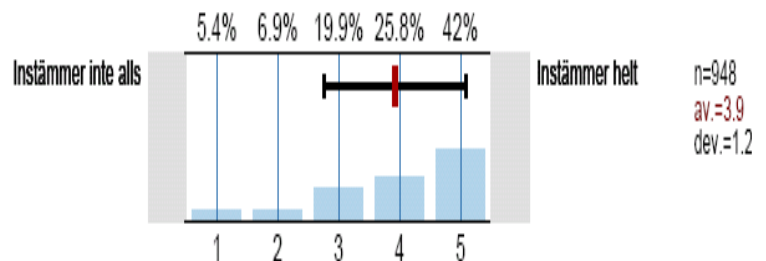
Tabell 23. Ungas egen uppfattning om de är nyfikna av sig.

^{2.19)} Jag är nyfiken av mig

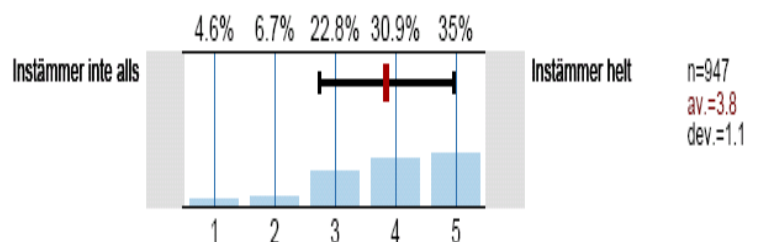
Tabell 24. Ungas uppfattning om hur deras självförtroende är.

^{2.20)} Jag har bra självförtroende

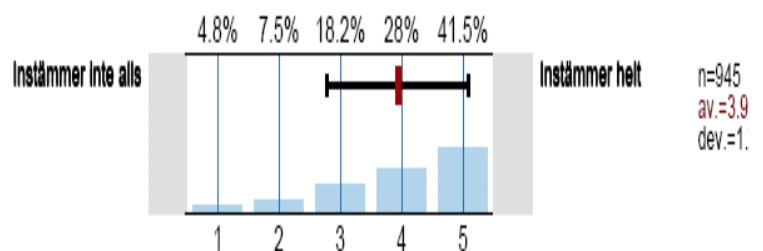
Tabell 25. Ungas uppfattning om deras kreativitet och förmåga att hitta på saker att göra.

^{2.21)} Här är jag kreativ och hittar på saker att göra

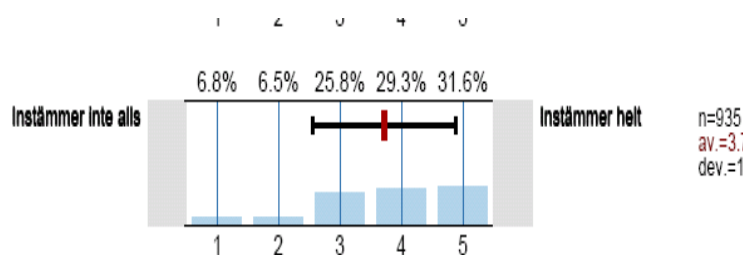
Tabell 26. Ungas upplevelse av om de är nyfikna.

^{2.22)} Jag är ofta nyfiken

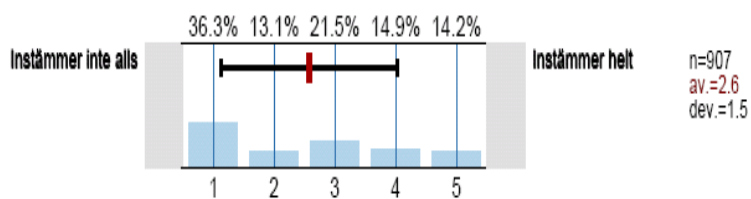
Tabell 27. Ungas upplevelse av om deras idéer och förslag oftast blir positivt mottagna.

^{2.23)} Mina idéer och förslag blir oftast positivt mottagna

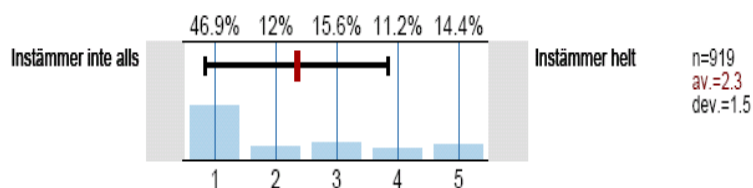
Tabell 28. Ungas engagemang för att söka pengar för olika aktiviteter.

^{2.24)} Här söker jag pengar för olika aktiviteter

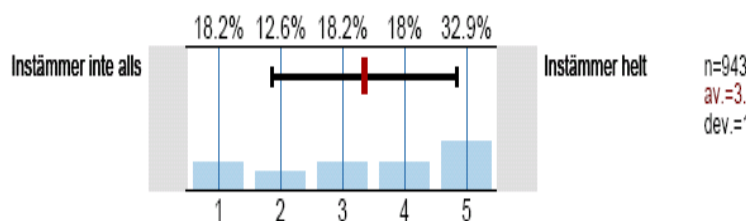
Tabell 29. Antalet % unga som målar och snickrar.

^{2.25)} Här målar och snickrar jag

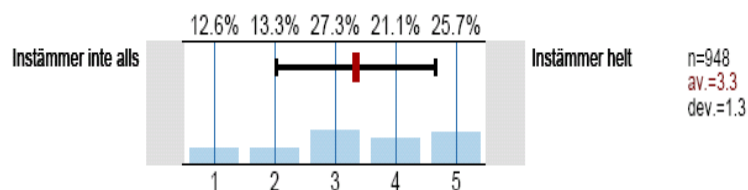
Tabell 30. Ungas uppfattning om att vara behjälplig i fiket.

^{2.26)} Jag hjälper gärna till i fiket

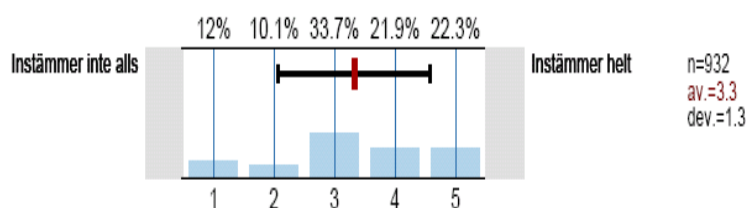
Tabell 31. Ungas uppfattning om de ofta hittar på saker att göra vid verksamhetsstället.

^{2.27)} Jag hittar ofta på saker som vi kan göra här

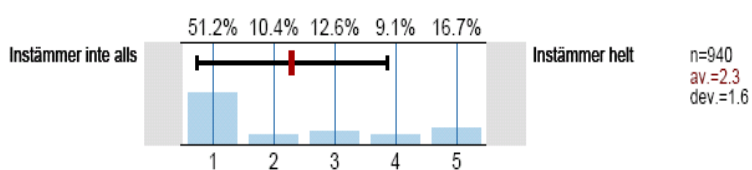
Tabell 32. Antalet % unga som uppfattar sig som initiativrik.

2.28) Jag uppfattar mig själv som initiativrik

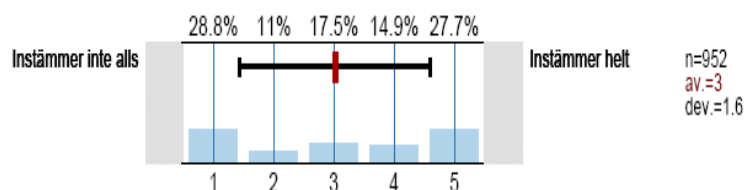
Tabell 33. Antalet % unga som spelar teater.

2.29) Här spelar jag teater

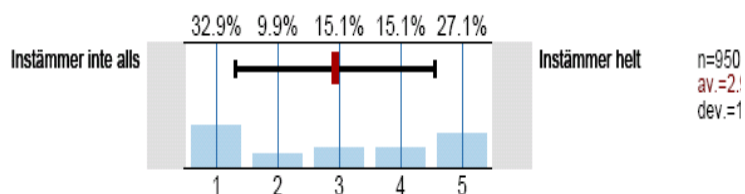
Tabell 34. Antalet % unga som surfar på Internet.

2.30) Här surfar jag på Internet

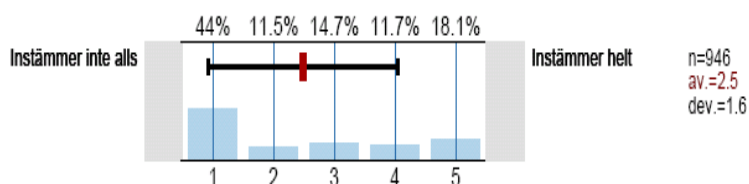
Tabell 35. Antal % unga som besöker Facebook.

2.31) Här besöker jag Facebook

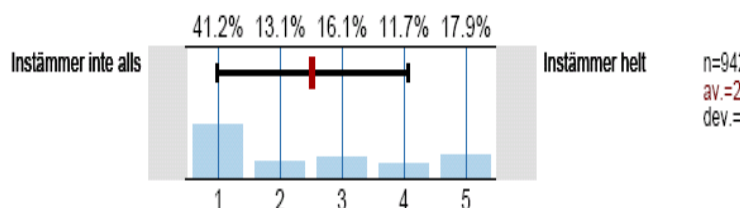
Tabell 36. Antal % unga som spelar spel på Internet.

2.32) Här spelar jag spel på Internet

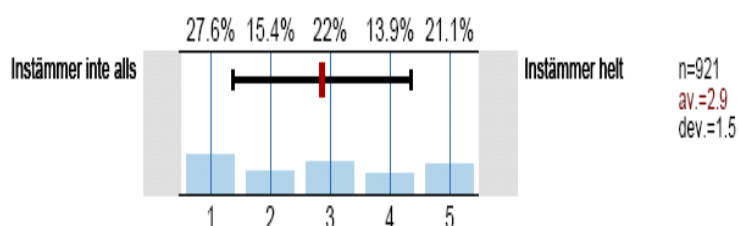
Tabell 37. Antal % unga som besöker olika Communitys.

2.33) Här besöker jag olika Communitys

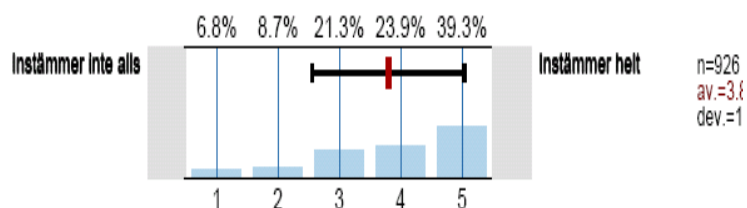
Tabell 38. Ungas uppfattning om möjligheten att ordna spelningar.

2.34) Här kan jag vara med och ordna spelningar

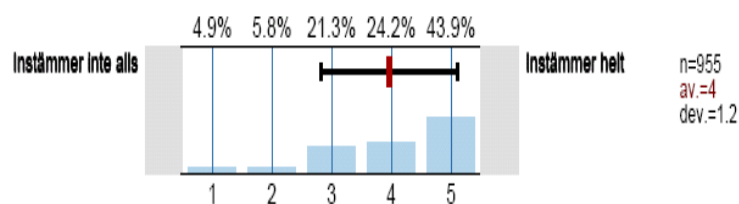
Tabell 39. Ungas uppfattning om de erbjuds många möjligheter att vara aktiv och delaktiga.

2.35) Här erbjuds jag många möjligheter att vara aktiv och delaktig

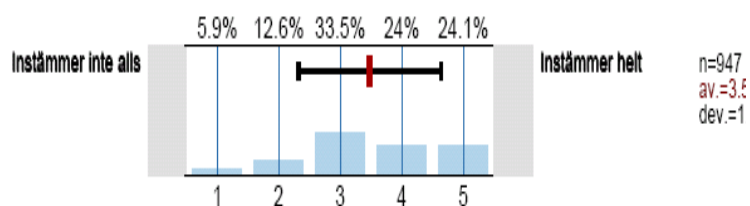
Tabell 40. Ungas uppfattning om sig själva om att ta risker.

2.36) Jag är en person som kan tänka mig att ta risker ibland

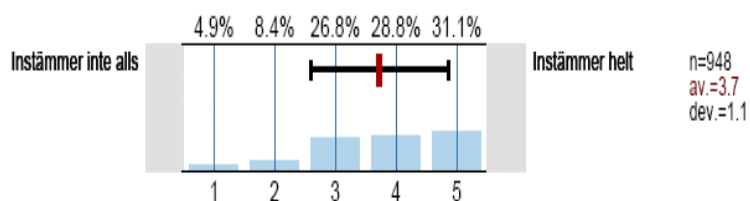
Tabell 41. Ungas uppfattning om att vara en nyskapande person.

2.37) Jag ser på mig själv som nyskapande

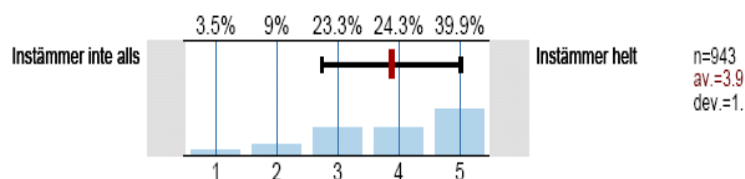
Tabell 42. Ungas uppfattning om sin förmåga till beslutsfattande.

^{2.38)} Jag har bra förmåga för att fatta beslut

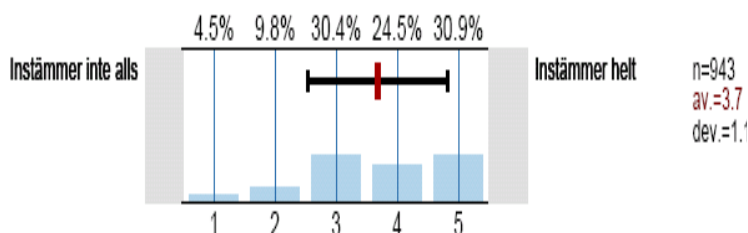
Tabell 43. Ungas uppfattning om möjligheten att få vara kreativ.

^{2.39)} Jag tycker om när jag får vara kreativ

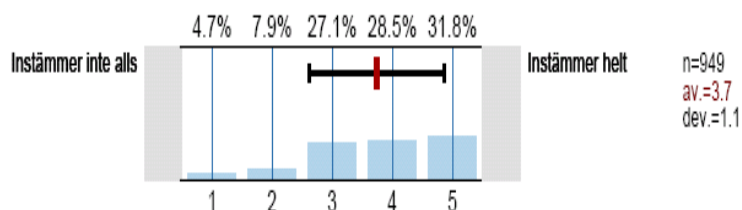
Tabell 44. Ungas uppfattning om förmågan att ta initiativ.

^{2.40)} Jag tycker att jag tar initiativ

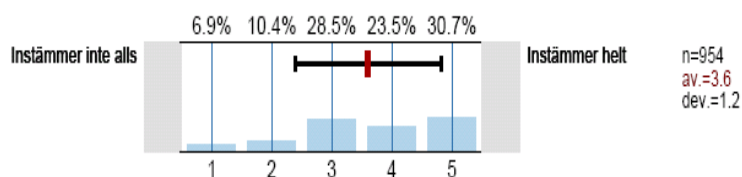
Tabell 45. Ungas uppfattning om deras idéer tas på allvar.

^{2.41)} Jag känner att mina idéer tas på allvar

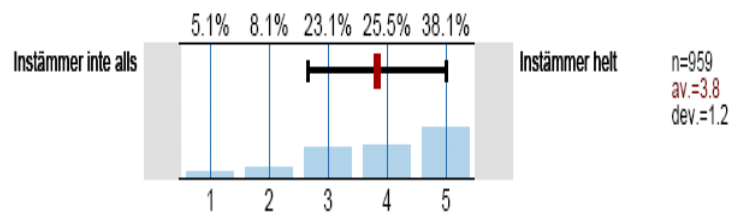
Tabell 46. Ungas uppfattning om de kan uppnå sina mål vid sina besök vid verksamhetsställena.

^{2.42)} Här kan jag uppnå mina mål

Tabell 47. Ungas uppfattning om de har lätt för att ta beslut.

²⁴³⁾ Jag har lätt för att fatta beslut

Fortsättning sammanfattning ungdomarnas egna kommentarer

Nedan presenteras ett urval av ungdomarnas egna kommentarer

Tjejer har lika mycket möjlighet, men är sällan här.

:

Det finns inga tjejer här

Fritidsgården är det mer för kille och det finns inte plats för tjejer. Dom har inte möjlighet för att få bid för tjejer.

Jag har kni här

Socialare mer självständig....
(svår fråga)

Jag växer som person

Man får ha det trevligt och det är en trygghet och säker plats att vara på om man inte vill vara hemma.

Jag utvecklas enormt mycket i den sociala delen men även den teoriska delen. Jag är med i styrrelser, Ockse och där lär man sig enormt mycket! Jag lär mig bli mer social och mycket teori sänker.

men ~~sociala~~

Sociala spel och kreativitet
och samarbetet.

Jag får ~~få~~ utveckla självförtroendet och mig själv som person. Jag kan gå diturs, ha möten, arrangera tillställningar, va med tjejgruppen och va mig själv.

Den sidan jag utvecklar när jag är här är att jag lär mig att prata mer med folk, påverka fridsgården m.m.

Jag blir bättre på pingis och biljard.

Arbeta i grupp

Genom att vara på gården blir
Jag mer ~~själsäker~~ självsäker.

Tar initiativ och är ~~engagerad~~ engagerad,

fritidsgården här är riktigt bra man får den hjälp man
behöver som tex. Lektor, stöd, och om Det är problem
hemma. istället för att vara ute och göra något
■ Som inte är bra så kan man komma till fritidsgården
i fritidsgården finns allt och lite till för ungdomar
för oss. 1 1

Jag blir Social och oftast "Snell"

~~En bättre social kompetens,~~

En bättre social kompetens,
bättre umgänge och definitivt
stor trygghet.

Man blir lugnare,
och på bättre humör

Det jag utvecklar är att man lär sig och
tala med sig. Det jag blir bättre på är att jag
koncentrerar mig mera på pluggen här i fritidsgården
och blir bättre på ämnet tack för det här för
att man får hjälp.

Jag får mycket kompisar och lär mig
prata och lyssna på folk på helt andra
sätt än tex på skolan.

Man blir mer snäll

ibland blir det att killarna tar över och tjejerna
sitter mest i sofforna och snackar bara för att
det inte finns något att göra.

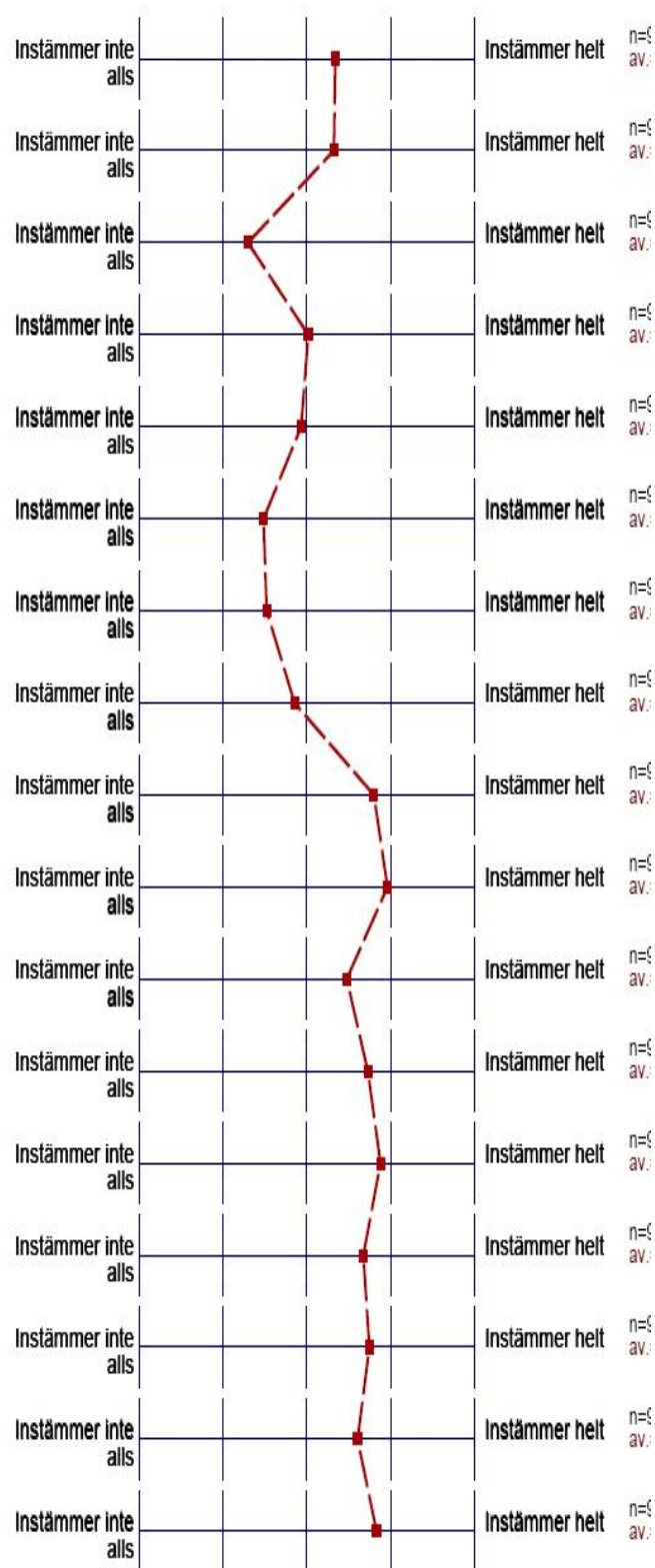
Socialitet utvecklar jag här. Billjard blir
jag bra på.

Social kompetens, stress hantering. Har man fantasi gör det göra
allt möjligt ty

Sammanfattning av resultatet av enkätundersökningen

2.1) Jag känner att jag har inflytande på verksamheten	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=939 av.=3.9
2.2) Jag känner mig delaktig i verksamheten	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=954 av.=3.9
2.3) Jag känner mig uppfinningsrik	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=958 av.=3.5
2.4) Jag får bättre självförtroende när jag går hit	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=945 av.=3.7
2.5) Här får jag användning av min fantasi	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=973 av.=3.6
2.6) Jag ser många möjligheter när jag går hit	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=953 av.=3.9
2.7) Jag är en person som oftast ser möjligheter	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=951 av.=3.7
2.8) Jag påverkar planeringen här	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=939 av.=3.2
2.9) Här kan jag förverkliga mig själv	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=932 av.=3.5
2.10) Jag påverkar aktiviteterna	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=939 av.=3.5
2.11) Jag är ofta övertygad om att jag klarar saker själv	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=940 av.=4.1
2.12) Här lär jag mig att bli mer medveten om mig själv och mina förmågor	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=940 av.=3.7
2.13) Jag har bra självkänsla	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=959 av.=4
2.14) Jag tänker ofta på hur jag kan förändra saker här	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=942 av.=3.2
2.15) Jag har bra självbild	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=952 av.=3.7
2.16) Jag känner mig entusiastisk när jag är här	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=934 av.=3.7
2.17) Jag känner att jag kan utvecklas när jag går hit	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=961 av.=3.6
2.18) Jag får ta ansvar för material och lokaler	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=941 av.=3.8
2.19) Jag är nyfiken av mig	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=940 av.=3.9
2.20) Jag har bra självförtroende	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=948 av.=3.9
2.21) Här är jag kreativ och hittar på saker att göra	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=947 av.=3.8
2.22) Jag är ofta nyfiken	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=945 av.=3.9
2.23) Mina idéer och förslag blir oftast positivt mottagna	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=935 av.=3.7
2.24) Här söker jag pengar för olika aktiviteter	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=907 av.=2.6
2.25) Här målar och snickrar jag	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=919 av.=2.3
2.26) Jag hjälper gärna till i fiket	Instämmer inte alls					Instämmer helt	n=943 av.=3.3

- 2.27) Jag hittar ofta på saker som vi kan göra här
- 2.28) Jag uppfattar mig själv som initiativrik
- 2.29) Här spelar jag teater
- 2.30) Här surfar jag på Internet
- 2.31) Här besöker jag Facebook
- 2.32) Här spelar jag spel på Internet
- 2.33) Här besöker jag olika Communitys
- 2.34) Här kan jag vara med och ordna spelningar
- 2.35) Här erbjuds jag många möjligheter att vara aktiv och delaktig
- 2.36) Jag är en person som kan tänka mig att ta risker ibland
- 2.37) Jag ser på mig själv som nyskapande
- 2.38) Jag har bra förmåga för att fatta beslut
- 2.39) Jag tycker om när jag får vara kreativ
- 2.40) Jag tycker att jag tar initiativ
- 2.41) Jag känner att mina idéer tas på allvar
- 2.42) Här kan jag uppnå mina mål
- 2.43) Jag har lätt för att fatta beslut

Resultatdiskussion och analys

Här nedan följer en resultatdiskussion och analys av undersökningen samt några ord om arbetets validitet och reliabilitet. Kapitlet är strukturerat enligt följande underrubriker. Besökaren, Delaktighet och inflytande, Personlig utveckling samt Kreativitet och ansvarstagande. I slutet av kapitlet diskuteras arbetets validitet och reliabilitet. Notera att då ordet verksamhetsställe används i texten ska detta likställas men en plats där unga träffas såsom Fritidsgården, Ungdomens Hus, Allaktivitetshus eller andra mötesplatser för unga.

Besökaren

Resultatet av enkätundersökningen visar att det är fler pojkar än flickor som har svarat på enkäten, 57,9 % killar och 42,1 % tjejer. Hela 66 % av de tillfrågade tycker att killar och tjejer har samma möjligheter vid sina besök vid verksamhetsställena och 28,1 % av de svarande anser att så är ofta fallet. En del av de ungas egna kommentarer visar dock att det också finns avvikande kommentarer. En sådan kommentar är att killarna "tar över" och att tjejerna mest sitter i sofforna och pratar eftersom de inte har något annat att göra. En av de svarande menar att det inte finns plats för tjejer och att de (läs fritidsledarna) inte har möjlighet att ägna flickorna tid. Ett resultat måste också tolkas och beaktas utifrån att det är fler killar än tjejer som har svarat på enkäten.

De flesta besökare som har svarat på enkäten är mellan 12-14 år gamla, dessa utgör 46,1 % av respondenterna. De som är 15-16 år gamla utgör 29,8 % och de som är 17 år eller äldre utgör 24,1 % av de svarande. Bilden av undersökningen är att besökarna är återkommande besökare och de flesta av dem besöker verksamhetsställena två gånger i veckan eller mer. Drygt 27 % av besökarna känner sig också entusiastiska vid sina besök vid verksamhetsstället. Undersökning skulle därmed bekräfta bilden av att öppen fritidsverksamhet oftast är mer tilltalande för pojkar, att besökaren oftast är en stamgäst och att äldre ungdomar besöker verksamheten i mindre utsträckning än yngre (Lindström, 2010).

Respondenternas egna kommentarer i undersökningen visar att de anser att de blir mer sociala och självständiga när de besöker fritidsgårdar och liknande mötesplatser. Någon menar att de växer som person, tar fler initiativ och visar större engagemang. Leffler (2006) talar på liknande sätt om att både aktivitet och frihetsbegreppet är något som kännetecknar en entreprenören. En viktig del i entreprenörens utövning är att få arbeta självständigt under frihet.

Att spela biljard och pingis är vanliga aktiviteter vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser för unga. Andra aktiviteter är att spela kort, spela spel, lyssna på musik samt att chilla, softa och samtala. Det är relativt vanligt att det ordnas konserter eller spelningar vid dessa mötesplatser för unga och 21,1 % av de svarande anger att de kan tänka sig att vara med och ordna spelningar.

Peterson och Westlund (2007) talar om ett entreprenöriellt lärande som ett utmärkt sätt att stimulera motivation och engagemang hos unga. Undersökningen visar också att verksamheten har förutsättningar att utveckla ungas entreprenöriella förmågor och lärande.

I dagens samhälle har sociala medier en stor betydelse i många ungas liv. Men att använda Internet är inte en huvudanledning till att unga besöker fritidsgårdar och andra mötesplatser. Det är ungefär lika många besökare som inte alls instämmer eller instämmer helt i påståendet här surfar jag på Internet, det är 27,7 % respektive 28,8 %. Undersökningen visar att 44 % av besökarna instämmer i påståendet att här spelar jag spel på Internet, av de svarande är det 27,1 % som besöker Face Book och 17,9 % som besöker olika Communitys. Resultatet tyder därmed på att denna grupp av besökare gör andra prioriteringar och har andra behov än många av dagens ungdomar som ägnar stor del av sin tid åt sociala medier.

Delaktighet och inflytande

En stor del av besökarna svarar att de känner att de har inflytande på verksamheten. Många, 38,8 %, instämmer helt i påståendet jag känner att jag har inflytande på verksamheten och 26,8 % instämmer nästan helt i det påståendet. Mer än hälften anser att deras idéer och förslag blir oftast positivt mottagna och det är 31,6 % som instämmer helt i påståendet att mina idéer och förslag blir oftast positivt mottagna och 29,3 % instämmer delvis i påståendet. Mer än hälften av de svarande anser också att de kan uppnå sina mål vid sina besök vid verksamhetsställena, det är 30,7 % instämmer helt i påståendet att här kan jag uppnå mina mål.

Besökarna svarar också att de känner sig delaktig i verksamheten och vad som händer vid mötesplatsen. Det är 39, 2 % som instämmer helt i påståendet här erbjuds jag många möjligheter att vara aktiv och delaktig medan 23,9 % instämmer delvis i detta påstående. Muhlenbock (2004) talar om att det inte går att identifiera entreprenörer i skolan där den kollektiva formen gör att individen inte lyfts fram och att entreprenörskapet därmed blir osynligt. Besökare vid fritidsgårdar och andra liknande mötesplatser blir oftast sedda och bekräftade som individer vilket gör det möjligt att utveckla ungas entreprenöriella förmågor.

Många har svarat att de har möjlighet att påverka planeringen och att de har möjlighet att påverka aktiviteterna och många av respondenterna, 45,7 %, är också ofta övertygad om att de klarar saker och ting själva. Av några av svaren kan man märka en polarisering av svaren, dvs där ungdomarna har helt olika uppfattningar. På frågan om ungdomarna kan vara med och ordna spelningar vid mötesplatsen är det stor skillnad i vad de har svarat. Drygt 27 % av de tillfrågade instämmer helt i detta påstående medan 21 % inte alls instämmer i påståendet.

När det gäller inventarierna vid verksamhetsstället såsom lokaler och material så svarar en relativt stor andel av de tillfrågade att de känner sig ansvariga för dessa och 38,4 % av de svarande anger att de får ta ansvar för material och lokaler. Däremot är det färre som säger sig ansöka om de medel som brukar finnas möjlighet för unga att söka. Det är vanligt att unga enskilt eller i grupp kan söka avsätta kommunala pengar för olika aktiviteter. Dessa brukar kallas ung peng, ung pott eller liknande, 36,3 % instämmer inte alls i påståendet att här söker jag pengar för olika aktiviteter.

Peterson och Westlund (2007) talar om att unga kan hindras i sitt lärande av en form av inlärd hjälplöshet, ett mer eller mindre ihållande inlärt tillstånd som förhindrar lärande och förändringsbenägenheten hos en individ. Resultatet av denna enkätstudie antyder istället att besökarna ges möjligheter till inflytande, delaktighet och ansvarstagande. Resultatet visar

också att processer i verksamheten stimulerar ett entreprenöriellt lärande och att processer förekommer där individer och grupper förmåga att gå från idé till handling uppmuntras.

Personlig utveckling

Karaktäristiskt för entreprenörskap är att få sina drömmar förverkligade, att utveckla sina talanger och möjligheter, att få ge uttryck för sin kreativitet, nyfikenhet och uppfinningsrikedom. Inom öppen fritidsverksamhet har unga ofta möjlighet att vara producenter och medproducenter för konserter, discon och andra arrangemang och aktiviteter. Resultatet av enkäten visar också att unga som besöker verksamhetsställena känner sig uppfinningsrika, 23,3 % instämmer delvis i påståendet och 27,3 % instämmer helt i påståendet och 40,4 % av de svarande anger att de är nyfikna av sig och 41,5 % av de tillfrågade svarar att de är ofta nyfiken. Många av besökarna uppfattar också sig själva som initiativrika, 44,2 % instämmer helt eller delvis i påståendet jag uppfattar mig själv som initiativrik. Resultatet visar att unga kan använda sina erfarenheter på nya sätt eller kombinera dem på nya sätt så att nya tankar och ny kunskap uppstår i mötet med personalen och andra besökare.

Många av respondenterna av enkäten svarar att de lär sig att samarbeta med andra när de besöker verksamhetsställena. Resultatet av enkäten visar också att unga upplever att de har utvecklat sitt självförtroende, 60,5 % instämmer delvis eller helt i detta påstående och 42 % av de svarande instämmer helt i påståendet att de har bra självförtroende. Resultatet visar att många unga som besöker verksamheterna anser att de har bra självförtroende.

Drygt 50 % av respondenterna anser att de lär sig att bli mer medveten om sig själva och sina förmågor vid sina besök vid verksamhetsställena. Många instämmer, 29,8 %, och instämmer helt, 27,6 %, i påståendet jag känner att jag kan utvecklas när jag går hit. Resultatet visar att många av de svarande också är aktiva besökare, 25,7 % av de svarande instämmer helt i påståendet att de ofta hittar på olika saker som de kan göra när de besöker verksamhetsställena.

Många anser sig ha en bra självkänsla, drygt 70 % av respondenterna instämmer helt eller delvis i detta påstående. Mer än 50 % av de svarande anser sig också ha en bra självbild. Drygt 50 % av de svarande anser att de kan förverkliga sig själv vid sina besök vid fritidsgårdar eller andra mötesplatser för unga. En av de tillfrågade anser sig få mycket kompisar och lär sig prata och lyssna på andra på helt andra sätt än till exempel vad som kan ske på skolan.

Resultatet visar också att ungdomarna anser sig vara kreativa och 35 % av de tillfrågade instämmer helt i påståendet att de är kreativ och hittar på saker att göra vid deras besök vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser. Nästan hälften av de tillfrågade, 48,1 % ser på sig själva som en nyskapande person. En tredjedel av de tillfrågade anser att de har bra beslutsförmåga. Det är 28,8 % respektive 31,1 % som instämmer delvis och instämmer helt i påståendet att jag har bra förmåga för att fatta beslut och 38,1 % av de svarande instämmer helt i påståendet att jag har lätt för att fatta beslut.

Resultatet av undersökningen tyder på att besökarna känner att de har makt att förändra och påverka verksamheten och att de därmed också tar ansvar och kommer med idéer och förslag. För den pedagogiska ledaren handlar mötet med besökaren om både närhet och distans. Det

måste finnas ramar och regler för verksamheten. Om verksamheten känns allt för styrd finns det risk att besökaren inte återkommer. Ramar måste finnas för att besökaren ska känna sig trygg och våga ta ansvar. För ledaren gäller det att hitta ett sätt att möta ungdomars förmåga att ta ansvar utan att släppa huvudansvaret själv.

Från de ungas egna kommentarer framgår att en av de tillfrågade blir lugnare och på bättre humör genom sina besök vid verksamhetsstället. En annan av de tillfrågade menar att han/hon blir bättre på att koncentrera sig på skolan.

Resultatet visar också att relativt många av de svarande anser sig vara en person som kan tänka sig att ta risker och 43,9 % instämmer helt i påståendet jag är en person som kan tänka mig att ta risker ibland. Men av de ungas egna kommentarer, se citatet nedan, framgår dock att fritidsgårdar och liknande mötesplatser är mötesplatser där unga också kan känna stor trygghet. En av de svarande menar att det är trevligt på mötesplatsen och att det är en trygg och säker plats att vara på om man inte vill vara hemma.

Kreativitet och ansvarstagande

Resultatet visar att mer än hälften av de unga anser att de får använda sin fantasi när de besöker verksamhetsställena. De allra flesta, drygt 60 % ser många möjligheter vid sina besök vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser för unga. Många av besökarna anger att de påverkar planeringen vid sina besök vid verksamhetsställena och 27,3 % instämmer helt i påståendet att de påverkar aktiviteterna vid sina besök vid fritidsgårdarna eller liknande mötesplatser.

Många av de tillfrågade är också övertygade om att de kan klara saker och ting själva. Mer än 50 % av de svarande känner sig entusiastisk när de besöker fritidsgårdar och andra verksamhetsställen för unga. Genom att besöka verksamhetsställena anser de att de lär sig att bli medveten om sig själv och sina förmågor. De tänker relativt ofta på hur de kan förändra saker vid sina besök och 20 % av de svarande instämmer helt i detta påstående. Ungefär 28 % av de svarande anser sig vara nyfikna av sig.

Drygt 60 % av de tillfrågade svarar att de tycker om när de får vara kreativ. Mer än 30 % av de svarande anser att de är kreativa och utvecklar sin förmåga att hitta på saker och ting men den kreativa förmåga användas inte genom att de tillfrågade gör aktiviteter som att måla och snickra. Det är nästan hälften, 46,9 %, av respondenterna som inte instämmer i påståendet att här målar och snickrar jag. Det är också få som spelar teater vid sina besök vid fritidsgårdar och liknande mötesplatser, 61,25 % instämmer inte alls i påståendet att här spelar jag teater.

Det är vanligt att det finns någon form av servering vid fritidsgårdar och andra mötesplatser för unga. Det är oftast de unga själva som sköter om serveringen och 32,9 % av de tillfrågade instämmer helt i påståendet att de gärna hjälper till i fiket.

Drygt 50 % av de tillfrågade anser sig vara initiativrik och 30,9 % instämmer helt i påståendet att jag tycker att jag tar initiativ.

Lundqvist och Hallberg (2005) menar att för att vara kreativ behöver man inte skapa konst eller musik utan att vara kreativ kan innebära att man använder sina erfarenheter på ett nytt sätt. Resultatet av undersökningen visar att besökarna har möjlighet till både ock.

Validitet och reliabilitet

En utmaning inom empirisk forskning är att verkligen mäta det man avser att mäta och att kunna uppnå en så hög tillförlitlighet i mätningarna som möjligt. Totalt har ungdomarna fått ta ställning till 43 påståenden. I denna undersökning har enkäter används som mätinstrument. En del av dem har varit formulerade så att påståendena har liknat varandra, allt för att få ett så säkert resultat som möjligt. Eftersom tiden för projektet har varit begränsad har inga intervjuer eller observationer vid verksamhetsställena gjorts. Min bedömning är att observationer genomförda under en längre tid hade kunnat vara ett sätt att stärka resultatet. Likaså hade intervjuer med personalen och ungdomarna vid de olika verksamhetsställena kunnat göra det.

Det finns mängder av faktorer som kan påverka undersökningen såsom, enkätens utformning, fritidsledarens/ledarens roll vid ifyllandet av enkäten, de andra besökarnas sätt att besvara enkäten. Att man verkligen mäter det man avser att mäta kallas för validitet och tillförlitlighetens många aspekter kallas för reliabilitet.

Några verksamhetsställen har lämnat kommentarer tillsammans med enkäten. Några verksamhetsställen har påtalat vissa svårigheter med ord och begrepp eftersom besökarna hade annan etnisk bakgrund. Eftersom det endast var några få av verksamhetsställena som påtalade detta och att enkäten lämnats ut som pilotstudie däribland till respondenter med annat modersmål än svenska innan den skickades ut bedömer jag att detta inte har påverkat tillförlitligheten av studien i sin helhet. Några av enkäterna är ifyllda av grupper av flickor i så kallad tjejverksamhet. Inte heller detta bedömer jag har påverkat tillförlitligheten av resultatet eftersom majoriteten av respondenter är killar.

Värt att notera är också att alla ungdomar inte har svarat på alla frågor och påståenden i enkäten. Min bedömning är dock att detta inte heller påverkar trovärdigheten av resultatet som helhet. Däremot är det min uppgift som forskare att ställa den kritiska frågan om det är de verksamhetsställen som har mest utvecklad verksamhet som har valt att delta i denna studie.

Slutord

OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development definierar entreprenörskap som ett förhållningssätt till lärande som innefattar alla arbetsformer som stimulerar ungas självtillit, självkännedom, kreativitet, handlingskraft samt samarbets- och kommunikationsförmåga. Europeiska kommissionens definition av entreprenörskap anger att det handlar om en individs förmåga att gå från idé till handling. Begreppet innefattar kreativitet, innovation, risktagande och förmågan att planera och genomföra projekt.

Hanström och Pettersson, Svenneke (2008) talar om öppen fritidsverksamhet med god kvalitet och listar en rad olika behov. De menar att målet med den öppna verksamheten är att de som besöker verksamheten ska kunna träffa nya och gamla vänner, utöva sina fritidsintressen, utveckla positiva relationer och god social förmåga, ha kul och koppla av, diskutera och bolla viktiga frågor, bli lyssnad på, få sina drömmar förverkligade, upptäcka och utveckla sina talanger och möjligheter, lära sig hjälpa andra för att utveckla egenvärdet, sin självtillit och självständighet. Slutligen innebär god kvalitet att besökarna får stöd i att förstå samhället och i att leta sig ut för att hitta nya intressen, kunna påverka och söka hjälp. Karaktäristiskt för entreprenörskap är just att få sina drömmar förverkligade, att utveckla sina talanger och möjligheter, att få ge uttryck för sin kreativitet, nyfikenhet och uppfinningsrikedom.

Den här undersökningen visar att unga har möjlighet till allt detta som besökare. Det är relativt många av de svarande, 43,9 %, som menar att de är en person som kan tänka sig att ta risker ibland. Nästan lika många 39,3 % menar att de många möjligheter till att vara aktiv och delaktig vid sina besök vid verksamhetsställena och 42 % svarar att de har bra självförtroende och 44,7 % menar att de har god självkänsla. Dessa resultat och andra resultat från undersökningen som till exempel att 40,4 % av de tillfrågade svarar att de är nyfikna av sig visar att unga kan och har möjlighet att utveckla sina entreprenöriella förmågor vid sina besök vid olika mötesplatser för unga. Leffer (2006) menar att en viktig del i entreprenörens utövning är att få arbeta självständigt under frihet.

Ardström (2001) menar att vara ledare i öppen verksamhet på fritidsgård är en av de mest kvalificerade pedagogiska uppgifter som finns i arbete med ungdomar. Denna undersökning bekräftar denna bild. Inom utbildningsväsendet är entreprenörskap ett prioriterat område som omfattas av läroplan för grund- och gymnasieskolan. Skolverket satsar på utbildning av lärare inom alla stadier inom området entreprenörskap för att mål om ett entreprenöriellt synsätt ska kunna genomsyra hela utbildningskedjan från förskola, grundskola, gymnasium och till universitets- och högskoleutbildningar.

Bland ledare inom öppenfritidsverksamhet är utbildningsnivån låg och yrket som ledare inom öppen fritidsverksamhet kan sägas vara sårbart dels genom otrygga anställningsformer men även det faktum att de unga kan välja att inte komma tillbaka till verksamheten. Gårdar kan komma att läggas ner om antalet besökare är för få. Yrket handlar ofta om en balansgång mellan den öppna verksamhetens fria karaktär som lockar ungdomar och mötesplatsens mål om att stödja unga i deras vuxenblivande.

Resultatet av denna studie visar att öppen fritidsverksamhet där unga erbjuds möjligheter att delta under fria former kan bidra till att utveckla deras entreprenöriella förmågor. Frågan kvarstår dock om personalen har möjlighet att utveckla, vidareutveckla och fördjupa

individers entreprenöriella förmågor i ett processtänkande när den egna arbetssituationen är både otrygg och kortsiktig.

Referenser

- Ardström, B., J. (2001). *Att vara ledare i öppen verksamhet*. Stockholm: Fritidsforum.
- Backström-Widjeskog, B. (2008). *Du kan om du vill. Lärares tankar om fostran till företagsamhet*. Akademisk avhandling, pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. Åbo: Åbo akademi.
- Båth, S. (2006). *Kvalifikation och medborgarfostran. En analys av reformtexter avseende gymnasieskolans samhällsuppdrag*. Göteborg Studies in Educational Sciences, nr 240. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Collins, Orvis, F., Moore, David, G & Unwalla, D. (1964). *The enterprising man*. East Lansing, Mich. Bureau of Business and economic Research, Michigan State University
- Dewey, J. (1988). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och kultur.
- Falk, Lundqvist, Å & Hallberg, P-G. (2005). *Företagsamt lärande i teori och praktik. Handbok och idématerial för lärare och elever*. Umeå: Länsstyrelsen i Västerbotten.
- Fritid i Norr. <http://www.fritidinorr.se/>. (Hämtad 2010-09-30).
- Green paper: Entrepreneurship in Europe. (2002). Luxembourg: EUR-OP.
- Hanström, M & Pettersson, Svenneke, D. (2008). Främjande metoder i öppen fritidsverksamhet. I *Mötesplater för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Johannisson, B & T, Madsén. (1997) *I entreprenörskapets tecken: en studie av skolning i förnyelse*. Stockholm: Närings- och handelsdepartementet, Ds 1997:3.
- Johannisson, B., Madsén, T & Wallentin, C. (2000). *Aha! Företagsamt lärande: En skola för förnyelse*. Stockholm: Utbildningsradion, 2000.
- Johnson, C. (1988). Enterprise education and training. *British Journal of Education and Work* 2:1 (1988): 61-65.
- Kyrö, P. (1997a). *Yrittäjyyden muodot ja tehtävä iän murroksessa*. Väitöskirja. Jyväskylän opisto.
- Landström, H. (2000). *Entreprenörskapets rötter*. Lund: Studentlitteratur.
- Leffler, E. (2006). Företagsamma elever: diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.
- Lindström, L. (2009). *Leisure activities and youth citizenship: what local councils tell about youths' leisure from the perspective of citizenship on their homepages*. Luleå tekniska universitet, 2009. (Doctoral thesis / Luleå University of Technology).
- Länsstyrelsen. (1999). *Företagsprogrammet. Ett program för att stimulera företagsamhet i utbildningen*. Länsstyrelsen i Norrbottens län. Rapportserie, nummer 8/1999.
- Löfgren, C. (2008). Att se och arbeta med utsatta ungdomar. I *Mötesplater för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Martinsson, L. (2009). *Entreprenöriellt lärande – utveckling och drivkrafter på två varianter av Samhällsvetenskapsprogrammet*. Malmö Högskola Lärarutbildningen. Examensarbete. Malmö: Malmö Högskola.
- Mellen, J. (2010). *Entreprenöriella förhållningssätt. – en studie av policytexter avseende utbildning till entreprenörskap*. Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Mülenbock, Y. (2004). *Inget personlig:, om entreprenörskap i offentlig sektor*. Avhandling för doktorsexamen. Göteborg: Göteborgs universitet, Förvaltningshögskolan,
- Nordqvist, M. (2008). Delaktighet i samhället skapas på mötesplatserna. I *Mötesplater för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

- Peterson, M & Westlund, C (2007). *Så tänds eldsjälar. En introduktion till entreprenöriellt lärande*. NUTEK. Verket för näringslivsutveckling. Stockholm : NUTEK.
- Regeringens proposition (2008/09:199). Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan: <http://www.regeringen.se/sb/d/108>. (Hämtad 2010-09-30).
- Skolverket. (2010). *Skapa och våga. Om entreprenörskap i skolan*. Stockholm: Fritzes.
- Smith, N., R.(1967). *The Entrepreneur and his Firm*. East Lansing: Michigan State University.
- SOU (2002:120). Gymnasiekommittén 2000 (2002). *Åtta vägar till kunskap [Elektronisk resurs] : en ny struktur för gymnasieskolan : slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

Bilaga 1. Deltagande kommuner och verksamheter

Gotland

10 verksamhetsställen

Skellefteå kommun

18 verksamhetsställen

Borås kommun

18 verksamhetsställen

Umeå kommun

10 verksamhetsställen

Karlskoga kommun

2 verksamhetsställe

Östersund kommun

3 verksamhetsställen

Kiruna kommun

4 verksamhetsställen

Karlstad kommun

10 verksamhetsställen

Halmstad kommun

13 verksamhetsställen

Helsingborg kommun

14 verksamhetsställen

Kalmar kommun

10 verksamhetsställen

Jönköping kommun

11 verksamhetsställen

Norrköping kommun

15 verksamhetsställen

Eskilstuna kommun

21 verksamhetsställen

Växjö kommun

8 verksamhetsställen

Södertälje kommun

9 verksamhetsställen

Botkyrka kommun

15 verksamhetsställen

Örnsköldsviks kommun

7 verksamhetsställen

Enköping kommun

5 verksamhetsställen

Karlskrona kommun

5 verksamhetsställen

Huddinge kommun

8 verksamhetsställen

Nacka kommun

9 verksamhetsställen

Gävle kommun

9 verksamhetsställen

Falun kommun

9 verksamhetsställen

Borlänge kommun

6 verksamhetsställen

Västerås kommun

16 verksamhetsställen

Bilaga 2. Information till fritidsledare eller annan ansvarig för öppen fritidsverksamhet

Till fritidsledare eller annan personal
som jobbar vid fritidsgården eller liknande mötesplats

PÅMINNELSE

Hejsan, för någon månad sedan skickade jag ut nedanstående brev till din fritidsgård/mötesplats med en förfrågan om att dela ut en bifogad enkät till era besökare. Min förhoppning är att ni har möjlighet att göra det, ert bidrag är viktigt och tyvärr har svarsfrekvensen varit låg hittills. Jag förlänger därför tiden och ser fram emot att få tillbaka enkäterna senast den 1:a november. Tack på förhand och ni som redan har skickat in enkäten kan bortse från denna påminnelse.
Vänligen Lisbeth Lindström

Hejsan

Jag heter Lisbeth Lindström och arbetar som forskare vid Luleå tekniska universitet. Jag har precis avslutat arbetet med min doktorsavhandling som handlar om kommunala mål och intentioner för öppen fritidsverksamhet exempelvis fritidsgårdar, ungdomens hus, allaktivitetshus eller andra mötesplatser.

Nu fortsätter jag min forskning och det är med anledning av detta som DU/Ni får detta brev. Jag är intresserad av att veta hur unga som besöker öppen fritidsverksamhet tänker och tycker. Jag skulle därför vara mycket tacksam om Du/Ni ville hjälpa mig med detta. Det finns så lite forskning om öppen fritidsverksamhet så Din insats skulle betyda mycket för hela fritidssektorn.

Jag hoppas att Du vill hjälpa mig genom att så fort som Du har möjlighet dela ut bilagda enkät till ungdomarna som besöker din verksamhet. Välj en kväll som passar Dig, dela ut enkäten till ungdomarna samla in den direkt efter att de har fyllt i den och posta den sedan till mig senast den 30 september. Jag skickar med ett frankerat kuvert med din fritidsgård/mötesplats som avsändare. Om ungdomarna/besökarna har några frågor om till exempel ord som de inte förstår kan Du hjälpa dem, i övrigt är din roll att dela ut och samla in enkäten och posta den till mig. Resultatet kommer sedan att sammanställas och publiceras i en vetenskaplig rapport som kommer att användas som kurslitteratur inom olika utbildningar och förhoppningsvis kommer politiker och tjänstemän inom fritidssektorn också att ta del av rapporten.

Har Du några frågor så kontaktar Du mig. Lisbeth Lindström, Institutionen för pedagogik och lärande, Luleå tekniska universitet, 971 87 Luleå. Tfn 0920-491148, e-post Lisbeth.Lindstrom@ltu.se.

Tack för att du medverkar till kunskapsutveckling inom fritidssektorn.
Luleå 25/8 2010

Lisbeth Lindström
Forskare Luleå tekniska universitet

Bilaga 3. Enkätundersökning

EvaSys	Enkät -Öppen fritidsverksamhet	
--------	--------------------------------	---

Enkät -Öppen fritidsverksamhet H10

Mark as shown: ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ Please use a ball-point pen or a thin felt tip. This form will be processed automatically.

Correction: ☐ ☒ ☐ ☒ ☐ Please follow the examples shown on the left hand side to help optimize the reading results.

1. Basinformation

1.1 Är du kille eller tjej?
☐ Tjej ☐ Kille

1.2 Hur gammal är du?
☐ 12-14 år ☐ 15-16 år ☐ 17 år eller äldre

1.3 Hur ofta går du hit?
☐ Ofta, två gånger i veckan eller mer ☐ Minst en gång i veckan ☐ Några gånger varje månad

1.4 Tycker du att pojkar och flickor har samma möjligheter här?
☐ Ja, alltid ☐ Ja, oftast ☐ Tveksamt, ibland
☐ Nej, nästan aldrig

1.5 Egen kommentar om möjligheter:

1.6 Vilka sidor hos dig själv utvecklar du genom att vara här? Vad kan du göra och vad blir du bra på?

Frågorna fortsätter på nästa sida, vänd >>

Sätt kryss i lämplig ruta!	Instämmer inte alls					Instämmer helt
2.1 Jag känner att jag har inflytande på verksamheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.2 Jag känner mig delaktig i verksamheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.3 Jag känner mig uppfinningsrik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.4 Jag får bättre självförtroende när jag går hit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.5 Här får jag användning av min fantasi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.6 Jag ser många möjligheter när jag går hit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.7 Jag är en person som oftast ser möjligheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.8 Jag påverkar planeringen här	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.9 Här kan jag förverkliga mig själv	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.10 Jag påverkar aktiviteterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.11 Jag är ofta övertygad om att jag klarar saker själv	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.12 Här lär jag mig att bli mer medveten om mig själv och mina förmågor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.13 Jag har bra självkänsla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.14 Jag tänker ofta på hur jag kan förändra saker här	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.15 Jag har bra självbild	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.16 Jag känner mig entusiastisk när jag är här	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.17 Jag känner att jag kan utvecklas när jag går hit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.18 Jag får ta ansvar för material och lokalerna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.19 Jag är nyfiken av mig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.20 Jag har bra självförtroende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.21 Här är jag kreativ och hittar på saker att göra	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.22 Jag är ofta nyfiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.23 Mina idéer och förslag blir oftast positivt mottagna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.24 Här söker jag pengar för olika aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.25 Här målar och snickrar jag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.26 Jag hjälper gärna till i fiket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.27 Jag hittar ofta på saker som vi kan göra här	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.28 Jag uppfattar mig själv som initiativrik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.29 Här spelar jag teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.30 Här surfar jag på Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.31 Här besöker jag Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.32 Här spelar jag spel på Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.33 Här besöker jag olika Communitys	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.34 Här kan jag vara med och ordna spelningar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.35 Här erbjuds jag många möjligheter att vara aktiv och delaktig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.36 Jag är en person som kan tänka mig att ta risker ibland	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.37 Jag ser på mig själv som nyskapande	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.38 Jag har bra förmåga för att fatta beslut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.39 Jag tycker om när jag får vara kreativ	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.40 Jag tycker att jag tar initiativ	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.41 Jag känner att mina idéer tas på allvar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.42 Här kan jag uppnå mina mål	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.43 Jag har lätt för att fatta beslut	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tack för din tid & dina svar!